

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

DIVADELNÍ FAKULTA

Dramatická umění

Dramatická výchova

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**UKRAJINSKÁ DĚTSKÁ DRAMATICKÁ LITERATURA JAKO
INSPIRACE PRO DRAMATICKOU VÝCHOVU**

Bc. Anastázie Toros

Vedoucí práce: **doc. Jaroslav Provazník**

Oponent práce: **prof. Eva Machková**

Datum obhajoby: **5. 9. 2017**

Přidělovaný akademický titul: **MgA.**

Praha, 2017

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

THEATRE FACULTY

Dramatic Arts

Drama in Education

MASTER DISSERTATION

**UKRAINIAN DRAMATIC LITERATURE WRITTEN FOR
CHILDREN AND ITS INSPIRATION FOR DRAMA IN
EDUCATION**

Bc. Anastázia Toros

Supervisor: **doc. Jaroslav Provazník**

Oponent: **prof. Eva Machková**

Date of Presentation: **5. 9. 2017**

Academic Degree: **MgA.**

Prague, 2017

P r o h l á š e n í

Prohlašuji, že jsem magisterskou práci na téma

<p>UKRAJINSKÁ DĚTSKÁ DRAMATICKÁ LITERATURA JAKO INSPIRACE PRO DRAMATICKOU VÝCHOVU</p>
--

vypracovala samostatně pod odborným vedením vedoucího práce doc. Jaroslava Provazníka a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne

.....

podpis diplomanta

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Evidenční list

Uživatel stvrzuje svým podpisem, že tuto práci použil pouze ke studijním účelům a prohlašuje, že jí vždy řádně uvede mezi použitými prameny.

[illegible]

P o d ě k o v á n í:

Chtěla bych poděkovat vedoucímu své diplomové práce doc. Jaroslavu Provazníku za odborné vedení, inspiraci, pomoc s výběrem materiálů a empatické jednání. Také bych chtěla poděkovat doc. Halyni Pyatakové za doporučení k výběru knih o dětské literatuře na Ukrajině, Bohdanu Kozaku za přístup k divadelním materiálům, Uljaně Roj za přístup k archivům v TJUHu ve Lvově, Viktoriji Solovjuk za poskytnutí recenzí dětských představení.

Abstrakt

Hlavním cílem mé práce je prozkoumat ukrajinskou dětskou dramatickou literaturu, pokusit se v ní nalézt témata, co by byly přínosné pro dramatickou výchovu. Chci se zaměřit na hledání současných literárních námětů skrze folklorně-fantastické motivy, které jsou přítomné v práci ukrajinských spisovatelů. Pokusím se rovněž nastínit, jakým způsobem funguje Divadlo mladého diváka na Ukrajině.

The Abstrakt

The main aim of my work is to explore Ukrainian dramatic literature written for children and to find there an inspirational topics that will benefit for drama in education. I want to focus on searching for contemporary literary themes through the folklore-fantastic motifs that are present in the work of Ukrainian writers. I will also try to outline how the Theatre of Young Audience in Ukraine works.

OBSAH

1. ÚVOD	8
2. Stručný nástin historie literatury pro děti a mládež na Ukrajině.	9
2.1. Prehistorie ukrajinské literatury pro děti a mládež	9
2.2. Podmínky vzniku ukrajinské literatury pro děti a mládež	11
2.3. Rozvoj ukrajinské literatury pro děti.	13
2.3.1. Nejvýznamnější osobnosti počátku ukrajinské literatury pro děti. .14	
2.3.2. Úvaha: Současnost. Literatura. Dramatická výchova	19
2.3.3. Možností, co by mohla nabídnout ukrajinská LPDM pro dramatickou výchovu	20
3. Odborná reflexe a zkoumání literatury pro děti a mládež na Ukrajině	24
4. Dramatika pro děti na Ukrajině	26
4.1. Analýza dětské dramatické hry Oleny Pčilky „Bez Jazyka“	30
5. Z historie ukrajinského divadla.	32
5.1. Historie vzniku dětského divadla na Ukrajině – ТЮН [Театр Юного Глядача] (<i>Divadlo Mladého Diváka</i>)	33
5.2. Anatolij Horčinskij – „zpívající režisér“ Lvovského divadla mladého diváka М. Gorkého / [Анатолій Горчинський – «співаючий режисер» (Львівський державний театр юного глядача ім. М. Горького, 1965-1968)]	39
5.3. Roman Viktyuk	41
5.4. „Prekrasnyje cvety“ a škola „Těsto“.	43
6. ZÁVĚR	44
7. CONCLUSION	45
8. SEZNAM LITERATURY	46
9. SEZNAM PŘÍLOH	50

1. ÚVOD

Diplomová práce si klade za cíl zmapovat ukrajinskou dětskou dramatickou literaturu. Vybrala jsem si toto téma proto, že jsem chtěla přinést nový podnět pro svůj obor, ve kterém působím, tedy především pro dramatickou výchovu. Šlo mi o jisté využití mých zkušeností, které jsem získala na DAMU, a přinést je na Ukrajinu (především během *Samostatného tvůrčího projektu*, který jsem realizovala na Univerzitě Ivana Franka ve Lvově a který předcházel výzkumu k mé diplomové práci), ale zároveň najít inspiraci v ukrajinské dětské literatuře pro DV.

Pro zkoumání literatury pro děti jsem těžila zejména z knihy Tetjany Kačakové *Ukrajinská literatura pro děti a mládež* (2016). Následně uvádím kapitolu o ukrajinské dramatice pro děti, součástí které je rozbor a překlad dramatické hry Oleny Pčilky – „Bez Jazyka“. Hru jsem také přeložila do češtiny a uvádím v příloze diplomové práce (*Příloha 3*).

Dále se zmiňuji o historii ukrajinského divadla. Nejvíce mě zaujala historie Charkovského Divadla mladého diváka (TJUH), popisuji i práci režisérů – Anatolije Horčinského a Romana Viktyuka, kteří v něm jistou dobou působili. Podařilo se mi nalézt i knihu premiér TJUHu od roku 1945. Podle názvu her jsem našla některé ohlasy či recenze, ovšem nikoliv texty k představením.

Práci považuji za přínosnou v oboru především proto, že překládám některé materiály, které ještě v českém jazyce nebyly sepsané.

Během zkoumání dramatické literatury pro děti, jsem zjistila, že to malé množství, co existuje, není skoro nikde k přístupu. Kačaková píše, že zájem o dramatickou literaturu u dětí se nevyskytuje. Mým názorem ale je, že ji třeba zajímavě podat, ale před tím samozřejmě kvalitně zpracovat.

2. Stručný nástin historie literatury pro děti a mládež na Ukrajině

V této kapitole se pokusím zaměřit na podněty a události, které vedly k vývoji ukrajinské LPDM. T. Kačaková rozlišuje ve vývoji ukrajinské literatury pro děti tyto etapy:

1. Prehistorie ukrajinské literatury pro děti – zahrnuje dětský folklór, památky dávné literatury v neintencionální dětské četbě.
2. Ukrajinská literatura o dětech a pro děti 19. st.
3. Ukrajinská literatura pro děti 20. st. – modernistické tendence a socrealistický kánon.
4. Soudobá ukrajinská literatura pro děti (1990 – začátek 21. st.).¹

Literatura pro děti na Ukrajině se začala aktivně vyvíjet až v 2. pol. 19 st. a na počátku 20 st., kdy obzvlášť pro děti začali psát autoři primárně píšící pro dospělé, jako například Leonid Hlibov, Marko Vovčok, Jurij Fedkovyč, Ivan Nečuj-Levyckyj, Olena Pčilka, Ivan Franko, Boris Hrinčenko, Marija Zahirnja, a dále následovali Mychajlo Kocubynskyj, Lesja Ukrajinka, V. Vynnyčenko, Oleksandr Oles, M. Voronyj, S. Čerkasenko.²

Během tohoto období se také vyvíjela literatura pro dospělé. Spisovatelé přicházeli do styku se zahraniční literaturou, aktivně ji překládali. Vznikaly nové žánry a žánrové varianty. A postupně se také rozvíjela literatura pro děti.

2.1. Prehistorie ukrajinské literatury pro děti a mládež

Podstatnou částí ukrajinského folkloru jsou *lidové písně*. Píseň vždy doprovázela fyzickou činnost, byla součástí každodenního dění. Ukrajinský národ se od pradávna považoval za zpívající: každé životní období jedince se spojovalo

¹ **КАЧАК**, Тетяна Богданівна. *Українська література для дітей та юнацтва*. Київ: Академія, 2016. 352 с. (Alma mater+). ISBN 978-966-580-478-9. [**KAČAK** Tatjana. alma mater+, Ukrajinská literatura pro děti a mládež. VC Akademija:2016], s. 13.

² O některých z nich se ještě zmíním v dalších kapitolách práce.

s odpovídajícím druhem písně, začínajíc od narození. Skrze analýzu hudebních textů můžeme nalézt životopisné příběhy předchozích generací.³

Legendy a pověsti tvoří další významnou stránku ukrajinského folklóru, liší se od sebe původem a tematicností. Například v legendách najdeme první představy o stvoření světa a člověka – „Pro zorjanyj viz“, „Pro došč“, „Pro vohoň“. Naopak v pověstech lze nalézt historické události různých dob – „Bohatyri“, „Jevšan-zillja“, „Jak zaporožci prizvišča davali“ aj. Výchovný aspekt nesou legendy o vztazích mezi lidmi – „Jak maty stala zozuleju“, „Legenda pro materynski slozy“.

Dalším zdrojem folklóru jsou *ukrajinské pohádky*, které ukazují sny ukrajinských předků a sdělují životní moudrost. Pohádky od pradávna nesly v ukrajinských rodinách výchovnou funkci. Pozoruhodnou je sbírka pohádek Ivana Franka „Koly šče zviri hovoryly“ (*Když ještě zvířata mluvila*), kde zdůrazňoval, že pohádka je nezbytnou součástí duchovního vývoje: „Na tisíc věcí v životě zapomenete, ale ty chvíle, kdy vám milovaná matka či babička četly pohádky či bajky zůstanou s vámi do smrti“.^{4 5}

Ze *staroukrajinské literatury* se nejčastěji uvádějí pasáže z Nestorova litopisu, z poučení Vladimíra (Volodymyra) Monomacha a ze slova o pluku Igorově.

Specifické ukrajinské rysy nese barokní tvorba Hryhorije Skovorody (1722-1794) ze sbírky *Sad božestvennych pesnej*, která obsahuje 30 prací. Poezie Hryhorija Skovorody sloužila vyššímu účelu – osvobození člověka od otroctví. Pro něj zdrojem lidského štěstí byla sociální a národní svoboda. Zajímavá jsou slova na jeho náhrobku: „Svit lovyv mene, ale ne spijmav“. (*Svět se snažil mě chytit, ale nechytil*). Nebyl dětským spisovatelem, ovšem svým životem a svou tvorbou

³ Srov.: POSPÍŠIL Ivo. *Ukrajinská literatura pro děti a mládež*. Publikováno v SLOVNÍK AUTORŮ PRO DĚTI A MLÁDEŽ I, ZAHRANIČNÍ SPISOVATELÉ, Praha: Libri. 2007 ISBN 978-80-7277-314-5, s. 150.

⁴ FRANKO Ivan. *Koly šče zviri hovoryly. (Když ještě zvířata mluvila)*, [e-book]: <<http://www.rulit.me/books/koli-shche-zviri-govorili-read-240581-1.html>> [cit. 11. 5. 2017].

⁵ Sama si dobře vzpomínám na svoji babičku a večerní čtení, kdy jsme dokonce dělaly kvízy – „podle 5 slov poznej pohádku“. Zajímavé je, že v ukrajinských knížkách, ne jenom pro děti a mládež, existuje tato tradice – na konci povídky či příběhu jsou otázky k zamyšlení a občas i hry. V naučné literatuře toto přetrvává také.

i dodnes přispívá k formování mladého člověka. Kognitivní učení dítěte patřilo k základům výchovy Skovorody. Mezi prostředky jeho výchovy a vzdělávání patřily přednášky, prezentace, diskuse, debaty. Podle jeho názoru je třeba dbát na individualitu dítěte a na dětské schopnosti odpovídající jejich věku.⁶

Vznik knihtisku na Ukrajině v roce 1574 pomohl vývoji různých slabikářů a gramatik. Bratrstva bránila ukrajinskou pravoslavnou víru před katolictvím, a proto obzvlášť podporovala tištění knih. Vzniká polemicko-publicistická próza a poezie. V tehdejších školách žáci měli za povinnost skládat básně. Tak vznikají tematicky odlišná díla různého žánru, určená dětem i školákům.

2.2. Podmínky vzniku ukrajinské literatury pro děti a mládež

Jak uvádí Tatjana Kačaková ve své knize *alma mater+, Ukrajinská literatura pro děti a mládež*, do 19. st. na Ukrajině nebyla napsána žádná beletrie speciálně pro děti. Na počátku 19. st. se začaly vytvářet farní školy, učitelny a gymnázia ve městech. V Charkově, Kyjevě, Lvově, Nižyně, Oděse a Černivcch fungovaly univerzity, lycea a gymnázia. Bohužel 19. st. nebylo příznivým pro vývoj ukrajinského jazyka. Likvidace nevolnictví v roce 1847 probudila osvobozenecká hnutí a myšlenky národního obrození. Reakcí na tuto událost byl *Valujevskij cyrkular* v roce 1863, který přísně zakazoval vydávat ukrajinské knihy, noviny, pořádat v ukrajinštině divadelní hry nebo vést školní výuku. Navíc k tomu v roce 1876 vyšel *Emský ukaz* od cara Aleksandra II, který přísně zakazoval používat ukrajinštinu v běžné komunikaci. Cílem Ruského impéria byla likvidace autonomní Ukrajiny a její následná rusifikace. Toto se dělo na východní části Ukrajiny, naopak na západní části, která spadala pod Rakousko-Uhersko, situace

⁶ <http://md-eksperiment.org/etv_page.php?page_id=2457&album_id=120&category=STATJI> [cit. 11. 5. 2017].

byla o něco lepší. Nicméně zde byla povinná polština ve všech školských zařízeních.⁷

Tyto události ale nezastavily šíření osvobozujících myšlenek, zájem o národní kulturu či historickou minulost zůstal. Zvyky a tradice přetrvaly a získaly novou sílu, formujíc národní povědomí u mladé generace. Byla stvořena Charkivské Tovarystvo Hramotnosti (1869), Kyjivské a Volynské Tovarystva v roce 1901, která otevírala školy, knihovny, vydávala knihy ukrajinštinou. V 1868 roce ve Lvově bylo založeno tovaryšstvo „Prosvita“, které mělo na starosti organizaci v menších městech a vesnicích Ukrajiny. Jednalo se o menší seskupení, kde se šířily ukrajinská literatura, školské knihy, překlady zahraniční literatury, tvorba Ševčenka, Franka, Marka Vovčka, Rudanskoho, Fedkovyča. O těchto autorech budu dále hovořit v kapitole – 2.3.1. Nejvýznamnější osobnosti počátku ukrajinské literatury pro děti.

Markijan Šaškevyč v roce 1836 připravil „Čitanku dla ditočok v narodnych učiliščach ruskych“, kterou vydal Jakub Holovackyj v roce 1850. Knihy se šířily Ukrajinou; dalšími byly od Kuliša „Hramatyka“ (1857), od Hatsuka „Ukrajinska azbuka“ (1861) a od Fedkovyča „Bukvar dla selanskyh ditej na Bukovyni“. Tyto knihy otevřely kruh dětské četby a povznesly ji na novou úroveň.

Ivan Kotlarevskyj (1769 – 1838), byl ukrajinský spisovatel, básník a dramatik; často je považován za otce ukrajinské literatury a je důležitý autor pro zrod ukrajinského divadla. Proslavila jej epická báseň Aeneida (Енеїда, 1798), parodie na Vergiliův epos Aeneis, která je pokládána za první uměleckou literární památku psanou v národním jazyce.

Kotlarevského dramata, Natalka Poltavka (Наталка Полтавка) a Moskal-Čarivnyk (Москаль-чарівник), která Kotljarevskyj napsal pro poltavskou divadelní scénu, zahájili novou etapu v historii ukrajinské literatury. „Natalka Poltavka“ se považuje za pramatku nového ukrajinského divadla. Ona vznikla v době, kdy

⁷Srov.:

<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B0%D0%BB%D1%83%D1%94%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%86%D0%B8%D1%80%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8F%D1%80> [cit. 15. 5. 2017].

osud ukrajinské kultury nebyl zřetelný. Její obraz se stal ideálem ukrajinské ženy, která nese v sobě duchovní bohatství, morální krásu, čistotu, a upřímnost spolu s tvrdou každodenní prací. Jeho tvorba se rozšířila tematicky a žánrově, zvláštního úspěchu dosáhly poetické žánry.

Postupně se do středu pozornosti u dětí dostávají bajky – mají syžety, které jsou jim blízké. Ivo Pospíšil v *Ukrajinská literatura pro děti a mládež* píše: „*Dětská literatura je tu (v Ukrajině) v podstatě založena na travestiích a bajkařství: to se projevuje i v díle ukrajinských klasiků Levko Borovykovského (1806-1889) (jeho sbírka „Bajky a prybajutky“) a Markijana Šaškevyča (1811-1843).*“⁸

Jedním z představitelů tohoto období je Petro Hulak-Artemovskij (1790-1865). Byl to ukrajinský vědec, překladatel a spisovatel. Vynikl v běžné tvorbě pro dospělé. Jeho bajky nesou didaktický tvar – „Dureň i rozumnyj“, „Batko i syn“ aj.

Dalším a neméně cenným spisovatelem té doby je Jevhen Hrebinka (1812-1848). Jeho bajka „Školjar Denys“ nese poučný dialog, kde zvědavost, důvtipnost a pozornost dítěte se staví vedle zkušeností a moudrostí jeho otce. Obraz mladého chlapce se objeví v románu Hrebinky „Čajkovskij“ (1843), kde se zdůrazňuje, nakolik důležité v rozvoji dětské osobnosti jsou dojmy a zkušenosti. Autor se zaměřil na rodinné vztahy a na okolnosti, ve kterých chlapec vyrůstal.

2.3. Rozvoj ukrajinské literatury pro děti

V 1. pol. 19 století se objevuje vývoj psychologické prózy s dětským hrdinou. Spisovatelé byli často zaměstnáni jako učitelé. Dobře věděli o každodenních dětských problémech, o jejich zájmech a touhách. Právě proto si často volí dítě jako střed příběhu, jeho domácí a školní život.

⁸ Srov.: POSPÍŠIL Ivo. *Ukrajinská literatura pro děti a mládež*. Publikováno v SLOVNÍK AUTORŮ PRO DĚTI A MLÁDEŽ I, ZAHRANIČNÍ SPISOVATELÉ, Praha: Libri. 2007 ISBN 978-80-7277-314-5, s. 150.

Vznikala díla o dětech a o dětství. V literatuře se začalo hovořit o dětství jako o unikátním období v životě jedince. Spisovatelé se více soustřeďovali na hlavní hrdiny. Nejvíce období dětství vyústilo v tvorbě Tarasa Ševčenka.

V 2. pol. 19 století spisovatelé začali psát pro děti, jako součást své tvorby pro dospělé. Mezi ně patří pohádky Marka Vovčka, Fedkovyča, I. Nečuj-Levyckoho, Panasa Myrnoho, poezie Ševčenka, I. Manžury, P. Hrabovského, bajky Rudanskoho, Hlibova. Důležitou fází v literatuře pro děti byla tvorba Borise Hrinčenko a Oleny Pčilky.

2.3.1. Nejvýznamnější osobnosti počátku ukrajinské literatury pro děti

Taras Hryhorovyč Ševčenko (Тарас Григорович Шевченко) (1814-1861)⁹, byl ukrajinský básník a výtvarný umělec. Vedle Ivana Kotljarevského byl zakladatelem moderní národní literatury, symbolem země a ukrajinské kultury. Obraz dítěte-nevolníka, dítě-sirotky, které vyrůstá v chudobě, byl nejsilnějším v realistické dětské literatuře, a vždy se asociuje s životem malého Ševčenka.¹⁰

Od Ševčenkovy poezie se datuje počátek realistické umělecké literatury pro děti a mládež. Ševčenko ve své literární tvorbě (v poezii a próze), věnoval velkou pozornost vzdělání a výchově dětí. Jeho cílem bylo také dostat vzdělanost a literaturu mezi prostý lid. Z toho důvodu vytvořil pro žáky nedělních škol slabikář s názvem „Bukvar“. Při výchově dítěte přikládal velký význam lidovému folklóru, neboť pohádky, písně, pořekadla vytvářejí u dítěte vysoké morální

⁹ Pozn.: Den jeho narození a smrti se každoročně vzpomíná na ukrajinských školách, jelikož je to 9 a 10 března. Převážně se tomu říká „Ševčenkovy dny“ nebo „týden Ševčenkove poezie“.

¹⁰ Pozn.: Konyskyj ve své knize *Тарас Шевченко-Грушівський: Хроніка його життя* (тт. I–II, Львів, 1898–1901), píše o dětství Ševčenka: [„Кинувши тепер загальним поглядом на увесь дитинний вік Тараса Шевченка, не можна нам не перейнятися глибоким враженням і сумною думкою! Ледве чи можна вказати якого іншого ще великого поета, щоб у його був такий сумний, безрадісний, так скорботно охмарений вік дитинний, який був у нашого генія слова. Крепацька неволя вкупі з великими злиднями, сирітство сварка, бійка, тяжке і несправедливе катування, пекло в родині і в хаті... Брудна сорочка, дірява свитина; ноги босі, голова і влітку, і зимою не прикрита і повна нечисті... Голодування і різки у дяка в школі, носіння відрами води на гору...“].

hodnoty. Prosazoval názor, že děti dvořanů se mají učit spolu s dětmi obyčejných sedláků.¹¹

Tvorba Ševčenko, která byla směřovaná k dětem, lze klasifikovat podle témat, problematiky či typických obrazů lyrických charakterů. Psal také o dětství například v poeziích o harmonickém rodinném životě – jsou to básně-vzpomínky, básně-sny o šťastném dětství (které Ševčenko nikdy neměl). „Sadok vyšnevyj kolo chaty...“, „I dosi snytsa: pid horoju...“. Zde vždy najdeme obrazy malých dětí, o které se starají dospělí. Radost, štěstí, pohodlí a klid autor zobrazuje skrze obrazné pojetí ukrajinštiny, používá láskyplné slova, epitety, které charakterizují stan jeho duše.

Ševčenko přinesl do ukrajinské literatury psychologický obraz dítěte, který zaznamenával v básních o sirotkách – „I zolotoji j dorohoji...“, „Meni trynadcatyj mynalo“, „Na Velykdeň na solomi“, „Maleňkij Marjani“. Tyto a jiné Ševčenkovy básně jsou součástí výuky na škole, a učí se nazpaměť.

Tvorba Tarasa Ševčenko nebyla určena přímo dětem. Avšak všichni následující spisovatele vycházeli z něj, z toho, jak on pojímal dítě, jak o něm uvažoval. Maksym Rylskij psal, že všechny děti měly rády Ševčenko, a on sám tvrdil, že „není člověk špatný, když ho mají děti rády“. ¹² Ve školách i dnes jsou jeho básně součástí povinné četby a jsou určeny dětem různého věku.

První ukrajinskou spisovatelkou, která vědomě začala psát pro děti, byla Marko Vovčok (1833-1907). Její první sbírka „Narodni opovidanna“ vyšla v roce 1857. Snažila se ukázat dětem životní realitu pomocí různých sociálních a společenských otázek, jelikož tehdejší literatura pro děti a mládež vychovávala u nich nečinnost, bezduchovnost, omezenost a egoismus.¹³

¹¹ Srov.: Verbíkova Galyna. *Ukrajinská literatura pro děti a mládež (žánrově-tematický aspekt)*. Magisterská diplomová práce, Brno: Masaryková univerzita, Filozofická fakulta, Ústav slavistiky, 2014, s. 26.

¹² Elektronická knihovna. [Книг поезії] Dostupné z: <<http://www.poetryclub.com.ua/metrs.php?id=131&type=critiques>> [online] [cit. 16. 5. 2017].

¹³ Srov.: Verbíkova Galyna. *Ukrajinská literatura pro děti a mládež (žánrově-tematický aspekt)*. Magisterská diplomová práce, Brno: Masaryková univerzita, Filozofická fakulta, Ústav slavistiky, 2014, s. 28

Marko Vovčok psala v různých žánrech: psychologická pověst „Try dolí“; historické pověsti a příběhy pro děti „Karmeljuk“, „Nevilnyčka“, „Maruska“; sociální pohádky „Devjat brativ i desata sestrycja Halja“. Uměleckého úrovně dosáhla v příbězích „Kozachka“, „Ledaščycja“, „Odarka“, „Instytutka“, kde ukázala tragický osud ženy-nevolnice.

Pomocí realistické prózy, dramatickosti a tragičnosti Marko Vovčok otevřela koncept nešťastného dětství. Tehdy děti dospívaly velice časně: většinou dětství končilo v době, kdy začínaly pracovat pro pána – každodenní práce na polích výměnou za jídlo.

Pohádka-pověst „Nevilnyčka“ (Nevolnice) nese výjimečný národní duch. Mluví se zde o Ostapovi, který dal dohromady kozácké vojsko, aby šel proti tureckým nájemníkům. Když se dostal do nevolnictví, seznámil se s dívkou, která mu pomohla utéct. Náčelník Ostap ji osvobodil a spolu s ní se vrací na Ukrajinu. Obraz nevolnice je zde zobrazen lakonicky a výrazně. Jelikož žánrově se jedná o pohádku – příběh končí šťastně.¹⁴

Marko Vovčok otevřela nový žánr – historická pověst pro děti.¹⁵

Z pohádek té doby je možné vyabstrahovat určitý obraz společnosti – lidé plní fyzické bídy a duševní naděje, vzhlížejí k lepším časům, kterých se možná někdy dožijí; mají tvrdou nucenou pokornost vůči panstvu a vnitřní vzdor a hněv. Jazyk pohádek je velice vznešený, krásný a emocionálně vystihuje kvalitu ukrajinského národa. Často je nelze číst bez toho, aby čtenář neuronil slzu. Osobně si nemyslím, že je možné je přeložit do jiného jazyka tak, aby nesly stejný emocionální zážitek, ovšem pokud se jedná o význam pohádky, stojí za to si je přečíst v jakémkoliv jazyce.

¹⁴ Srov.: Elektronická knihovna. [Українська література - Електронна бібліотека] Dostupné z: <<http://ukrclassic.com.ua/katalog/v/vovchok-marko/114-marko-vovchok-nevilnichka?start=3>> [online] [cit. 11. 5. 2017].

¹⁵ Srov.: **КАЧАК**, Тетяна Богданівна. *Українська література для дітей та юнацтва*. Київ: Академія, 2016. 352 c. (Alma mater+). ISBN 978-966-580-478-9. [**КАЧАК** Tatjana. alma mater+, Ukrajinská literatura pro děti a mládež. VC Akademija:2016]s. 74.

Dalším ukrajinským pedagogem, básníkem a spisovatelem, který přispěl k vývoji literatury pro děti, byl Leonid Hlibov (1827-1893). Psal satirické a humoristické básně pod pseudonymy „kapitán Bonvivan“ či „děda Kenyr“. Aktivně se podílel na ukrajinské amatérské divadelní scéně.

Scenérie milované zemi a krása ukrajinské přírody zní v jeho lyrické poezii pro děti – „Žurba“ („Stojit hora vysokaja“, kde autor mluví k vrbě, jak se k ní jaro ještě vrátí, ale mladí již ne (*Příloha 1*). K té básni Mykola Lysenko napsal hudbu, a píseň se stala jakousi lyrickou hymnou ukrajinského národa. Je také součástí výuky ve škole, píseň se učí na hodinách hudební výchovy. Následně uvedu svůj překlad prvního verše básně:

*Стоїть гора високая,
А під горою гай, гай, гай
Зелений гай, густесенький
Неначе справді рай.*

*Stojí hora vysoká
A pod ní háj, háj, háj.
Zelený háj, kvetoucí
Není-li to ráj.*¹⁶

Hlibov je taky autorem nové formy hádanky-akrostich. Počáteční písmena každého řádku verše, které jsou přečteny ze shora dolů, dávají odpověď na hádanku, následně uvádím svůj překlad jeho hádanky:

*Sedí chytrá bába až na vrcholu stromu,
„Oj neslezu dolů“, – klame děti bába. –
Ulovte mi tu slepičku,
A já vám dam hrušku zlatu.
(Kdo je bába?)
Odpověď SOVA¹⁷*

Hlibov patří mezi nejoblíbenější dětské spisovatele.

¹⁶ Srov.: <<http://www.pisni.org.ua/songs/32525.html>> [cit. 18. 5. 2017].

¹⁷ Srov.: Verbíkova Galyna. *Ukrajinská literatura pro děti a mládež (žánrově-tematický aspekt)*. Magisterská diplomová práce, Brno: Masaryková univerzita, Filozofická fakulta, Ústav slavistiky, 2014, s. 31.

Humoristické básně Stepana Rudanskeho (1833-1873) se stali novým jevem v ukrajinské literatuře. Romantické balady, sociální lyrika, překlady, a nejvíc humoristické a satirické básně, mu přinesly literární slávu.¹⁸

Stepan Rudanskyj prezentoval humor ukrajinského národa velice vnímavě, chirurgicky přesně věděl, kam a jaké slovo má použít, aby poukázal na závady v tehdejší společnosti (*Příloha 2*). K dětské literatuře přispěl sbírkou bajek „Bajky svitoviji“. Svou tvorbou obohatil a inspiroval další ukrajinské spisovatele.

Boris Hrinčenko (1863-1910) byl neméně důležitou postavou v historii ukrajinské literatury pro děti. Jeho knížka-čítanka „Rodné slovo“ otevírala před dětmi historickou minulost ukrajinského národa, jeho obřadnost, tradičnost, folklór.

Literární pohádky B. Hrinčenska „Dva morozy“, „Sopilka“, „Try bažannja“, „Divčyna Lesja“ byly napsány s využitím národních motivů. Boris Hrinčenko uměl vidět svět očima dětí, dobře je chápal. Ve své povídce „Sestryca Halja“ popsal sílu a vytrvalou vůli sirotky Hali, která ve svých 12 letech musela být matkou menším dětem. Jedinou povídkou v ukrajinské literatuře o dětském domovu je od B. Hrinčenska „Dzvonyk“ (1897). Sedmiletá Natalja po smrti matky se dostala do dětského domova, prožívá morální utrpení, které ji přinášejí ostatní děti. „Ona byla cizí v tomto životě“, „mezi lidmi žila v samotě“, neměla svojí vůli, protože vždy poslouchala Dzvonyka (*zvonek*), ve kterém viděla živou bytost. On uměl všechno sledovat, dostával se k jejím vzpomínkám, provokoval je. Natálka, byla jím zaujatá, málem se dostala k sebevraždě. Hrinčenko byl vnímavý k portrétním detailům dívky – „maličkatá s černou hlavou“, „zamyšlený obličej s velkými smutnými očima“. Boris Hrinčenko chtěl, aby v literatuře pro děti nebylo moralizování; aby vzbuzovala u dětí chuť k národnímu sebepoznávání.¹⁹

¹⁸ Srov.: **КАЧАК, Тетяна Богданівна.** *Українська література для дітей та юнацтва*. Київ: Академія, 2016. 352 c. (Alma mater+). ISBN 978-966-580-478-9. [**КАЧАК** Tatjana. alma mater+, Ukrajinská literatura pro děti a mládež. VC Akademija:2016], s. 74.

¹⁹ Srov.: Elektronická knihovna. [Бібліотека Української літератури УКР ЛІБ] Dostupné z: <<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=773>> [onilne] [cit. 18. 5. 2017].

První ukrajinský dětský žurnál „Dzvinok“ (1890-1914), byl zároveň prvním ilustrovaným časopisem pro děti a mládež. Vydával se ve Lvově dvakrát měsíčně a byl jediným v Ukrajině. Díky tomuto časopisu lidé měli možnost přechíst tvorbu výše zmíněných autorů a dalších. Žurnál dál dohromady tehdejší ukrajinské spisovatele. Také je důkazem, že v té době se na Ukrajině formovala literatura pro děti.

2.3.2. Úvaha: Současnost. Literatura. Dramatická výchova

„Současnost, soudobost není jen určením časového limitu. Je to jakýsi směr, který určuje, co přijde zítra.“²⁰

Během pobytu na Ukrajině jsem navštívila literární čtení ukrajinského básníka a sociálního aktivisty – Sergeje Žadana ve Lvově. Dovolím si říct, že Žadan patří mezi nejpopulárnější současné spisovatele mezi mládeží. Uvedu příklad jeho básně, ve které je zřetelný jeho styl – spojení některých prvků moderní poezie (zejména futurismu) a elementů punkové subkultury:

*„Tak tedy spolu jsme utíkali z bundesu, s jejími doklady a mými dluhy,
jako Marie a Josef na dvou oslech,
kupující na benzínkách jen to nejnnutnější –
konzervy a prezervativy.“²¹*

Důvodem, proč se o něm zmiňuji, je to, že politické a válečné události, které se odehrávají na Ukrajině v současné době, ovlivňují mnoho mladých umělců, divadelníků a samozřejmě spisovatelů k jejich tvorbě. Mně se líbí Žadanův racionalismus, se kterým píše, není v tom žádný patos či zbytečná dramatizace, jeho tvorba nutí k přemýšlení. On sám jezdí na východ Ukrajiny, do zóny

²⁰ MEDKOVÁ, Jiřina. *Řeč věcí, Umění vnímat umění*. Horizont Praha 1990, ISBN 80-7012-026-6, s. 63.

²¹ <https://cs.wikipedia.org/wiki/Serhij_%C5%BDadan> [cit. 10. 4. 2017].

konfliktu, jako dobrovolník; píše se o něm, že má „hlas východu“. Studenty středních a vysokých škol, především uměleckého zaměření nachází v něm velkou inspiraci.

Postmoderna zahrnuje pro mě všechno do kontextu interpretace předchozího dění. V dnešní době jako umělec mám chuť reagovat na události, co se odehrávají, uměním, a to jak vizuálním, tak i performativním. Zároveň jako pedagog chci o tom diskutovat, přemýšlet a ptát se. Bývá těžké přijmout někoho nového či něco nové. Jedinec si vytvoří jakýsi blok – nerozumím tomu, proto mě to nezajímá a nechci být toho součástí.²²

Co tím chci naznačit, je to, že stojí o to otvírat nová téma, hledat způsoby a prostředky, jak je sdělovat. A aby to bylo možné, je třeba začít od nejmenších – vychovávat děti tak, aby byly schopné pochopit jinakost a nedávaly nálepky, je to prevence šikany. Myslím si, že zájem dětí na Ukrajině o divadlo je momentálně dost nízký; chybí tomu výzkum ze strany dospělých v oblasti dramatických předloh a psychologie mladého diváka. Většinu pohádek, co jsem viděla, jsou spíš pro pochopení dospělými, nebo jsou ztvárněné způsobem ilustrace: řeknu to, ukážu to a zahraju to, což působí nezájem jakéhokoliv dítěte.

Nicméně v Charkově existuje divadlo – „Prekrasnyje cvety“²³ (The Beautiful flowers), které vzniklo v roce 2011. O něm se zmíním v poslední kapitole své diplomové práce.

2.3.3. Možností, co by mohla nabídnout ukrajinská LPDM pro dramatickou výchovu

K závěru této části bych chtěla dodat, že literatura na Ukrajině odehrávala, a stále tomu ještě tak je, důležitou roli ve společnosti. Skrze ni lidé mohli hovořit,

²² Byla jsem na představení „Tom na fermi“ v divadle Lesi Ukrajinky ve Lvově. Je to jedno z prvních představení na Ukrajině, které otevírá otázku homosexuality. Na jevišti herci jsou v jednu chvíli nazí.

²³ Divadelní skupina často záměrně spojuje ve svých představeních ukrajinštinu a ruštinu velmi zajímavým způsobem.

i když ne vždy jim to bylo dovoleno. Právě proto ukrajinská literatura většinou nese národní tematiku, touhu po svobodě, výchovu mladého volného občana, který bude obohacovat svým chováním a jednáním milovanou zemi, ve které vyrůstal.

Romantické či fantastické příběhy se většinou objevují v kontextu historické či etnografické tvorby: příběhy našich dávných předků „jazyčnykiv“, potom knížat z Kyjevské Rusi, následně legendy o „době temna“ pod černou tureckou ordou, poté příběhy statečných kozáků, někdy doplněné vtipnými motivy o jejich tradicích, které v nás určitě přetrvaly dodnes... To všechno obsahují dětské pohádky, které formují již od dětství postoj k národní kultuře.

Myslím, že dnes, v době, kdy Ukrajina získala status nezávislosti, by se mělo pracovat s těmito motivy víc analyticky. Tím myslím, aby na školách se nepracovalo jen s „holými“ fakty o tom, co všechno jsme jako země zažili, občas vynášejíc některé příběhy až k „nebesům slávy“, po kterých následoval tragický konec, ale snažili se tomu porozumět, proč se to stalo, co k tomu vedlo, pochopit to, a učit se, jak tomu v budoucnu předejít. Možná budu znít subjektivně, ale myslím, že dětem ve škole chybí motivace. Vzpomínám na svá školní léta, kdy jsem během hodin dějepisu či literatury často měla pocit, jak jsem „maličkatý“ človíček, který vůbec nemůže změnit nic, co se stalo a zřejmě ani ovlivnit to, co přijde.

Líbí se mi, jak Jaroslav Poliščuk se zmiňuje o ukrajinské literatuře:

*Status nezávislosti, kterého naše kultura nabývá po vzniku ukrajinského státu, napomáhá radikální revizi topografických souřadnic její existence. Ukrajinská literatura již není odnoží a přívažkem „mnohonárodnostní sovětské literatury“, musí tedy zúročit to, že byla zbavena pout cenzury, a sama si určovat své priority. Kontext vlastní tvorby je širší, než doposud. [...] Aby byla literatura vskutku nezávislou ve smyslu uvědomění si sebe sama, musí se zbavit zprofanované minulé identity a přivyknout novému vědomí, jež by ji odřízlo od její koloniální zkušenosti.*²⁴

²⁴ Měsíčník pro světovou literaturu PLAV Ukrajina, Poliščuk Jaroslav. Literatura při hledání nové identity, překl. Miroslav Tomek, 1/2011.

Souhlasím s ním. Zároveň chci dodat, že chybějící zájem u žáků o historii vlastní země formuje následný nezájem o politiku, neochota se na ní podílet. Zbytečná dramatickost názorů typu – být nebo nebýt, a nic mezi tím, chybějící umění kompromisu, tolerování a akceptování názorů ostatních, nálepky... To vše, podle mě, plyne z chybějícího ve školském systému umění sebereflexe a zpětné vazby, není tam místo či čas k vyjádření a formulaci svého názoru. Proto si myslím, že by dramatická výchova měla patřit k základním kamenům výukového fundamentu v ukrajinském školství. A cesta k tomu může začít skrze nové metody práce v hodinách literatury či dějepisu.

*Literatura reprezentuje život; a život je do značné míry společenskou skutečností. [...] Spisovatel je ovlivňován společností, ale také ji ovlivňuje on sám.*²⁵

Osobně vidím náměty a potenciál pro dramatickou výchovu především v tvorbě Tarasa Ševčenka, v jeho obraze malého kluka. Nikdy jsem nezažila, že by někdo pojal Ševčenkovo obrazy prakticky. Začala bych s básní „Meni trynadcatyj mynalo“ („Bylo mi třináct“) [„Мені тринадцятий минало“]. Provedla bych paralelu například s Tomem Sawyerem od Marka Twaina. Oba spisovatelé žili a tvořili ve stejnou dobu, ovšem popisují naprosto odlišné charaktery dospívajících. Osobně si myslím, že námětově Ševčenkova tvorba je nekonečná, vždy lze najít v ní něco nového.

Pro práci s menšími dětmi v rámci DV bych doporučila tvorbu Ivana Franka, Lesi Ukrajinky, Leonida Hlibova, především kvůli zajímavým obrazům zvířat, co se objevují v jejich literárních dílech.

Jako možný materiál, se kterým by se dalo pracovat se středoškoláky v rámci DV je tvorba současných ukrajinských spisovatelů – Sergeje Žadana, Liny Kostenko a Oksany Zabuzko. Konkrétně díla L. Kostenko – "Записки українського самасшедшого" („Zápisník ukrajinského šíleného"), kniha novel a povídek Oksany

²⁵ Srov.: WELLEK, R., WARREN, A. *Teorie literatury*. Votobia, 1996, ISBN: 80-7198-150-8, s. 142.

Zabužko „Sestro, sestro“ 2003; česky překlad 2006)²⁶, Žadanová poslední poetická sbírka „Templáři“ (Тамплієри) 2016.

²⁶ Zajímavou je kniha O. Zabužko *Polní výzkum ukrajinského sexu*, (1996; česky 2001), který se v Ukrajině dočkal osmi vydání a byl přeložen do řady evropských jazyků: polského, švédského, italského, německého, bulharského, českého, ruského, maďarského. V Polsku se stal námětem pro divadelní inscenaci *Polský výzkum ukrajinského sexu* od Małgorzaty Szumowské.

3. Odborná reflexe a zkoumání literatury pro děti a mládež na Ukrajině

Jedním z velkých problémů, se kterým se můžeme setkat u výzkumu dětské literatury, je chybějící tradice literární kritiky. Do 90. let 20. st. se literaturou pro děti zabývalo vyloženě z pedagogických důvodů; cílem byla poznávací či výchovna literatura.

Počátky vnímání dětské literatury jako samostatné oblasti literatury (ne ve srovnání s dospělou), se začalo vyvíjet od roku 1991, kdy evropské tendence výzkumu v literatuře se dostávaly i na Ukrajinu. Filologické přístupy ke studiu této oblasti ovšem byly i dříve – vidíme to v knize Lubov Klinchenko „Ukrajinská dětská literatura“, či v časopisech „Literatura. Děti. Čas“ (1976-1990).²⁷

V současné době se výzkumem zabývá *Centrum výzkumu literatury pro děti a mládež*, kde můžeme najít práce vědců a průkopníků soudobé literatury.

Podle informace na webových stránkách, cíle *Centru výzkumu literatury pro děti a mládež* jsou:

- podporovat a vytvářet právní, organizační a ekonomické podmínky pro zlepšení intelektuálního potenciálu ukrajinského národa;
- uchovat a rozvíjet kulturu Ukrajiny;
- vyvíjet literaturu pro děti a mládež;
- rozvíjet veřejný zájem o knihy a čtení;
- zlepšit literární kvalitu knih a vhodněji vybírat materiál pro mladou generaci v celé vědecké oblasti;
- podporovat diskuse o čteném materiálu.²⁸

²⁷ Srov.: Časopis: Literatura. Děti. Čas. Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва. Вип. 2. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2012. — 192 с. ISBN 978-966-10-3041-0 dostupný na: <<https://bohdaan-books.com/upload/iblock/2bd/2bde06958c777e20aa5b4bf04c284f23.pdf>> [citováno: 11. 5. 2017].

²⁸ Srov.: <<http://urccyl.com.ua/naukovyi-visnyk-literatura-dity-chas/>> [cit. 11. 5. 2017].

Teorií literatury se také zabývají Olga Papuša, Margarita Slavova. V sociálně kulturním kontextu se zabývá Emilie Ohar. Uljana Baran zkoumá německou prózu. Natálie Marčenko dělá výzkum v oblasti příběhů s dětským hrdinou, Sergej Ivanjuk zkoumá koncepci mladého hrdiny a jak skrze něj mluví k dětem, dětskou pohádku.

Recenze, ohlasy a přehled literatury pro děti a mládež lze najít na:

- webovém portále „KLJUČ: Krašča Literatura JUnym Čytačam“ (*KLÍČ: Lepší literatura mladým čtenářům*)^{29 30};
- výše zmíněném - *Centru výzkumu literatury pro děti a mládež*;
- „Barabuka. Prostir ukrajinskou dytjačoji knihy“ (*Barabuka. Prostor pro ukrajinskou dětskou knihu*);
- „Kazkarka“ (*Pohádkářka*).

Nejaktivnější recenzenti současných dětských knih jsou Nastja Bohuslavska, Valentina Vzdulska, Natalija Devjatko aj.

²⁹ Elektronická knihovna. [КЛЮЧ Крашча літаратура юнім чытачам] Dostupné z: <<http://www.chl.kiev.ua/Default.aspx?id=5516>> [online] [cit. 11. 5. 2017].

³⁰ Pozoruhodnou je Ukrajinská elektronická knihovna pro děti, která se spravuje správcí webového portálu „KLJUČ“, jako zvláštního oddělení Národní ukrajinské knihovny pro děti a mládež, nacházející se v Kyjevě. Elektronická knihovna pomáhá získat informace o nových, ale také o zapomenutých knihách, které se vydávaly na Ukrajině, seznámit se spisovateli a ilustrátory, kteří se věnují dětské literatuře. Jsou přístupné celé knihy online (přesně 180) není zapotřebí ani registrace v knihovně, což mě osobně dost překvapilo.

4. Dramatika pro děti na Ukrajině

Začnu přehledem dramatické literatury na Ukrajině v 1. pol. 20. stol., kterou se mi podařilo najít v knize Tatjany Kačakové. Dramatika byla rozdělena do dvou skupin: dramatická tvorba s národní tematikou, napsaná a vydaná spisovateli na západní Ukrajině či v emigraci; tvorba sovětských spisovatelů v duchu socrealistického realismu.

V desátých a dvacátých letech vzniklo dětské divadlo díky tvorbě Oleny Pčilky. Její dramatické hry byly inscenované amatérskými skupinami. Bohužel sbírka her „Ukrajinskyj dytjačyj teatr“ vyšla až v roce 2015.³¹

S. Vasylčenko psal malé dramatické hry pro dětskou školní amatérskou tvorbu. Napsal například „Mynajuť dni“ (1923) či „Tarasové svjato“(1924), kde spojuje Ševčenkovy texty s realistickými situacemi na venkově. Například ukazuje, jak mladá dívka dává červenou látku na pomník Ševčenka, tím samým naznačujíc příchod sovětské vlády.

Anti-nábožensku tematiku lze cítit v dramatické tvorbě pro děti a mládež O. Dončenko – „Fabryka janholiv“, „Krejser „Burevisnyk“. Totéž přetrvává i u Bedzyka „Za kulisami cerkvy“, „Nevilnyk“. Populárními byly hry V. Mynka „Oj u poli žyto“, „Pastuškovy pryhody“.

V Haliči se zvláště vydávaly malé knížky – sbírky her „Vertep“, „V čužim pirji“, „Hostyna sv.Mykolaja na Pidkarpatskij Rusi“ Marijky Pidhirjanky.

Lvovské nakladatelství vydávalo žurnál „Svět dítěte“ a dodatek k němu „Dětská knihovna“. Dále vyšly knihy-žurnály s dramatickou tvorbou M.Vavrysevyče „Lesní pohádka“(hra na 3 akty pro dívčí divadlo; 1922), Lesi Verchovynky „Imenyny Vlodka“ (komedie na 3 akty), J. Vilšenka „Knjaža Hanna“ (historická jednoaktová hra o dětských letech princezny Anny, dcery Jaroslava Moudrého), Vasyľa Sofronyče „Pečery“ (divadelní hra o třech dějstvích).

³¹ Z této sbírky v další kapitole analyzuji drama Oleny Pčilky „Bez Jazyka“, svůj překlad této dramatické hry uvádím v příloze 3.

Na Ukrajině v sovětském období vznikající divadelní díla měla odpovídat stejné politické ideologii jako i jiné žánry literatury pro děti – šlo o výchovu socialisticky uvědomělých dětí.

Pro předškoláky a děti mladšího školního věku například psaly své hry A. Šyjan – „Ivasyk-Telesyk“, „Kotyhorosko“, „Ivan – mužyckyj syn“; Oleksandr Oles „Babusyna pryhoda“- hra pro děti předškolního věku o seznámení babičky s lesním medvědem; P. Lubenskyj „Neskorena poltavčanka“. J. Mamontov napsal několik her pro divadla mladého diváka v 1930 letech – „Cho“ (na základě motivů pohádky M. Kocubynského), „Potorča“ (o pionýrské snaze vykořenit starý způsob života a náboženské předsudky), operu „Sláměný děda“. Jedním z lepších dramaturgických děl pro děti té doby byla považována hra „Černý valčík“ od I. Kočerhy.

V druhé polovině 20. stol. se obnovoval repertoár pro divadla pro děti. Populární stala dramatická tvorba Nataliji Zabiloji „První krok“ [„Перший крок“] (1968) „Ženich z Marsu“ [„Марсіанський жених“] (1968), „Trojanovi dity“ [„Троянові діти“] (1971) ta V. Nestajka „Robinson Kukuruzo“ [„Робінзон Кукурузо“] (1970). Dalšími významnými dramatiky té doby jsou Jaroslav Stelmach (1949-2001) – jeho hry „Ahoj, sýkorko“ [„Привіт синичко!“], „Školní drama“ [„Шкільна драма“] a Vadym Bojko (1951-2005) – „Zvláštní hodina“ [„Незвичайний урок“], „Myťko Nehoda“ [„Митько Негода“], „Staré sedlo“ [„Старе сидло“], „Kdo bude hrát Červenou karkulku?“ [„Кому грати червону шапочку?“]. Publikoval své hry pro děti v repertoárních sbírkách „Surmač“ [„Сурмач“]. Vadym Bojko dostal literární cenu Kotlarevského za jeho dramatickou tvorbu pro děti.

Žurnály pro děti – „Veselka“, „Barvinok“ a „Pioneria“ byly podřízené požadavkům komunistické partie. Literární tvorba pro děti v nich byla členěna do částí – „Pro školku“, „Pro první třídu ZŠ“, „Pro mladé hrdiny“, „Fantastika“. Žurnálem, který zachoval tradici ukrajinského duchu, byl „Sonjašnyk“.

V 70. letech zasnovaná literární cena Lesi Ukrajinky za lepší dětskou literární tvorbu.

Konec 80. let přichází do literatury pro děti nová jména – A. Dimarov, O. Berdnyk, A. Kačan, H. Karpa aj.³²

V současné době ukrajinská dramatická tvorba pro děti je adresována dětem mladšího školního věku. Tatjana Kačaková píše ve své knize *Ukrajinská literatura pro děti a mládež*, že mladý čtenář dnes neprojevuje zájem o tento žánr, vlastně ani o dětské divadelní představení. Nicméně nejaktivněji píšou dramatické hry pro děti Nadija Symčyč, Lesja Movčun, Zirka Menzatjuk.³³

Tvorba pro děti – příběhy a inscenace Nadiji Symčič (nar. 1966) byly publikované v žurnálech „Maljatko“, „Sonjašnyk“, „Dnipro“. V roce 2006 hra „Pohádka tropického lesa či Malva“ byla publikovaná v třetím vydání almanachu „Současná ukrajinská dramatika“. V roce 2008 Nadija Symčyč se stala laureátkou *První ceny* v nominaci „Autorská pohádka“ v ukrajinské soutěži dětské literatury „Zolotyj leleka“ za sbírku pohádek – „Pohádky o Neviditelné Síle“. [Казки про Невидиму Силу].

Pohádka-drama „Dcera Růže“ [Дочка Троянди] (2012) od Menzatjuk pojednává o problémech rodného jazyka a národní identity. Autorka vypráví příběh talentované dívky, která je nucená lhát, aby dosáhla úspěchu; musí se zříct svých tradic a zapomenout na svůj jazyk – tedy ztratit svou duši. Jak říká autorka pohádky: „Ztráta jazyka je jednou z největších lidských tragedií“.³⁴

Premiéra inscenace této pohádky se uskutečnila 24. února 2012, kterou realizovala divadelní studie „Slovo“ pod vedením Ljubovi Čeruchy na Národní univerzitě „Ostrozka Akademijska“.

Recenzentem této hry byl profesor akademie Ivan Chomjak, který říká: „*Tato hra vede k zamyšlení, analýze svého postoje vůči jazyku, kterým mluvíme.*

³² Srov.: **КАЧАК**, Тетяна Богданівна. *Українська література для дітей та юнацтва*. Київ: Академія, 2016. 352 c. (Alma mater+). ISBN 978-966-580-478-9. [KAČAK Tatjana. alma mater+, Ukrajinská literatura pro děti a mládež. VC Akademija:2016], s. 170, s. 234.

³³ totéž s. 344.

³⁴ Srov.: Univerzitní portál. [ОА Національний університет ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ] Dostupné z: <<http://www.oa.edu.ua/ua/info/news/2012/02-24-1>> [online] [cit. 27. 5. 2017].

Problémy, otvorené v dramatu, nás spojuje. Dnes v Ostrožké Akademii jsme měli možnost vidět, jak pojítkem pro všechny studenty různých oborů je – rodná řeč, a láska k ní."³⁵

Nevím, nakolik se v tomto případě lze mluvit o „dětské“ inscenaci, jelikož cílovou skupinou zde byly zřejmě studenti Akademie. Ovšem je to jedna z mála recenzí, kterou se mi podařilo najít na dětská představení.

Jako jistým impulzem pro tvorbu divadelních her pro děti a mládež by mohly být nové projekty, festivaly, konkurzy v oboru současné dramaturgie. Také je problém v tom, že repertoár dětských divadel je dost starý – v Kyjevě, Lvově, Sumach a dalších městech Ukrajiny.

*„Současná dramaturgie pro děti je ve stavu „nerealizovaného projektu“, – píše Tatjana Kačaková, – „rozvíjí se dost pomalu. I když se ukrajinská dramaturgie dost obnovila poslední dobou a hledá nové téma, směry, – tvorba většiny současných dramatiků zůstává mimo zájem čtenářů, mimo jeviště; existují jen na papíře.“*³⁶

Dále doporučuje spisovatelům a dramatikům vést autorské prezentace, jít blíže k lidem, k dětem, prezentovat své knihy. To, že společnost má zájem o autory, píšící pro děti a mládež, svědčí o tom, že současná ukrajinská LPDM je plnocenným literárním odvětvím.³⁷

³⁵ Srov.: Univerzitní časopis [ОА Національний університет ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ] Dostupné z: <http://www.oa.edu.ua/download/magazine/January-February_2012.pdf> [cit. 27. 5. 2017].

³⁶ Srov.: **КАЧАК, Тетяна Богданівна.** *Українська література для дітей та юнацтва.* Київ: Академія, 2016. 352 c. (Alma mater+). ISBN 978-966-580-478-9. [**КАЧАК** Tatjana. alma mater+, Ukrajinská literatura pro děti a mládež. VC Akademija:2016]s. 344.

³⁷ Srov.: **КАЧАК, Тетяна Богданівна.** *Українська література для дітей та юнацтва.* Київ: Академія, 2016. 352 c. (Alma mater+). ISBN 978-966-580-478-9. [**КАЧАК** Tatjana. alma mater+, Ukrajinská literatura pro děti a mládež. VC Akademija:2016, s. 170.

4.1. Analýza dětské dramatické hry Oleny Pčilky „Bez Jazyka“ (1921)

Drama je psané spisovným jazykem, prózou (*Příloha 3*). Děj se odehrává v prostorách vesnické školy a na nádvoří před ní. Drama nese poučné sdělení. Repliky postav jsou upřímné, podle mého názoru v nich není žádný skrytý podtext.

Hra pojednává o příběhu Dmytra – sirotky a uprchlíka, který se snaží začlenit do kolektivu ve škole. Autorka staví na jednu stranu jasný protiklad obou sil, kdo je „dobrý“ a kdo je „špatný“ ve třídě, a tím vytváří dramatické situace. Ovšem ke konci hry „špatné“ vlastně mizí, a nebylo nijak potrestáno, kromě poučných slov učitelky. Jako čtenář se dozvídáme, že Dmytro překonal vnitřní strach z mluvení před lidmi, a vlastně tím samým přemohl šikanu svých spolužáků.

Myslím, že výstavba dramatu je zde dost jednoduchá:

- expozice – uvedení do děje skrze rozhovor Oleksandry s Dmytrem, odehrává se ve škole;
- kolize – konflikt Androna a Paňka s Dmytrem, který vlastně potom přerůstá i v „konflikt“ s ostatními spolužáky, jelikož se Dmytrovi posmívají;
- krize – vyvrcholení dramatu – osobně zde vnímám situaci, kdy učitel nechápe Dmytra, že je jiný, není schopný přizpůsobit se jeho individualitě a vlastně do jisté míry se přidává na stranu žáků;
- peripetie – přijíždí paní učitelka;
- rozuzlení – učitelka naučí Dmytra recitovat, tím samým se konflikt vyřeší.

Ke konci hry jsem to spíše začala vnímat jako pohádku, než reálný příběh. Dost rychle se problém vyřešil, všichni jsou šťastní – „zazvonil zvonec a pohádce je konec“. Na to, že začátek byl dost napínavý, konec tomu vlastně neodpovídá.

Během příběhu se několikrát opakují situace a převyprávění, například kdo je Dmytro, jaké má potíže s recitací, anebo například, Oleksandra vypraví nejdříve Dmytrovi svůj příběh – „táta mě poslal uklidit“, pak to stejné Andronovi, atd. Věřím, že pro čtenáře či diváky je to potom zdlouhavé. (Jsem si vědomá ovšem, že hru posuzuji z hlediska dnešní doby). Na druhou stranu je zde přítomná

napínavost. Nevěděla jsem, jak se zachová paní učitelka ke klukovi, pochopí-li ho, jestli učitel bude reagovat dobře na fakt, že on nedokázal Dmytrovi pomoci, ale učitelka ano. Jsou zde přítomné detaily, které provokovaly jakési jiné činy, či vyvolávaly jiné očekávání u čtenáře, proto osobně pro mě šťastný konec byl dost prvoplánový.

Nicméně drama nabízí ukázkou tehdejší společnosti, kde panují nálepky „chudák, jsi sirota“, „jsi uprchlík“ atd.; lidé mají předsudky, děti hned se chytají učitelových nálepek – „co bez jazyka jsi?“ a dávají Dmytrovi další – „Němec“. Způsobem, jakým učitel mluví s Dmytrem, ho uvádí do stresové situace, není vlastně schopen empatie a pochopení pro něj, očekává od něj výkon. Ovšem, když si proanalyzujeme cíle učitele, tak s ním myslí dobře, až na to, že nezná prostředky, jak svého cíle dosáhnout. Učitel je přísný, ale zároveň tolerující. Zajímavým je také, že učitel nejdříve se ptá na domácí úkol u kluků, poté dívek.

Čtenář se staví před rutinní starosti dospělých – napsání dopisu, nemoc učitelky, úklid ve třídě. Chybí zde dětské příběhy, touhy. I když ano, mají zájem o knížky, ale příběhy v nich jsou znovu spíše pro dospělé. Děti jsou nastíněny vlastně jako součást života dospělých. Tento pocit podporuje jazyk dramatu – máte pocit, že děti mluví jako dospělí lidé, používají jejich jazyku – „Dobrý den, Oleksandro“, „To si chlapče, ráno přišel!“ atd. Postavy dětí nejsou vykreslovány jako dětské, ale spíše připomínají dospělé.

Hra ovšem ukazuje vesnické školské prostředí v takové neformální situaci, nabízí nám pohled kamsi zpět, abychom si uvědomili, jak to tenkrát bylo. Když se tak nad tím zamyslím, mimo sociální změny, vztahy ve škole, které jsou zobrazované ve hře, dost toho přetrvává i do dnešní doby. Olena Pčilka ukázala pracovní vrstvu ukrajinské společnosti té doby, s jejím vnitřním světem, kde vládne upřímnost, a pracovitost.

5. Z historie ukrajinského divadla

Počátky novodobého ukrajinského divadla jsou spjaty s tvorbou Kotljarevského, Kvitky-Osnovjanenka, posléze pak T. Ševčenko, Storoženka, Kostomarova a řady dalších. Na Ukrajině však nebylo žádné stálé divadlo. Představení organizovali bohatí statkáři (například Troščynskyj), nebo kočovní polsko-ukrajinští herci. Nové divadlo evropského typu proniká na Ukrajinu od konce 18. stol. Ovšem nedá se hovořit o "ukrajinském" divadle, jelikož v Charkově vzniká ruské divadlo a v Kamenci-Podolském polské.

Koncem 19. stol. začíná rozkvět ukrajinského kočovného divadla. Za zakladatele ukrajinského divadla se považuje Marko Kropyvnyckyj (1841-1910). Mezi významné ukrajinské dramatiky té doby patří Ivan Tobilevyč, píšíci pod pseudonymem Karpenko-Karyj (1845-1907).

Vznik nových divadelních souborů začíná po roce 1917. Významnou osobností té doby je Les' Kurbas, založil Molodyj teatr (Mladé divadlo) v Charkově.

Od konce 20. let se začíná psát ukrajinsky (dramatik H. H. Kvitka-Osnovjanenko).

V roce 1922 vzniká Studio Berezil, pokus o vytvoření divadla moderního typu, vede ho talentovaný režisér A. S. Kurbas³⁸, využívající objevů kulturního centra Rudolfa Steinera v Dornachu. V době svého největšího rozkvětu mělo divadlo šest studií. V roce 1926 se divadlo přesouvá do Charkova. V režisérské laboratoři se herci učili základům psychologického divadla, byl zde však i prostor pro experiment. Kurbasovi byl blízký expresionismus a konstruktivismus.

V roce 1965 na Ukrajině existuje 65 divadelních scén, inscenujících za poněkud uvolněnější atmosféry hry dramatiků O. Levady, M. Zarudného, O. O. Kolomyjce aj. Za utužující se normalizace následujících let se však situace značně zhoršila: na scénu se dostávají slabší dramata.

³⁸ Během pobytu na Ukrajině jsem navštívila divadlo Lesa Kurbasu ve Lvově, mohu říct, že mně představení potěšilo, má to blízko k loutkovému divadlu, cítí se experimentace s prostorem a prostředky.
<<http://www.kurbas.lviv.ua/>> [cit. 25. 6. 2017].

Problémy současného divadla – po vzniku samostatného státu r. 1991 se muselo ukrajinské divadlo vyrovnat se situací dvojího divadelního života. Zvláště ve východní a jižní části Ukrajiny je potřeba vzhledem k dvojjazyčnému složení obyvatelstva počítat s existencí jak ukrajinských, tak ruských divadel.³⁹

5.1. Historie vzniku dětského divadla na Ukrajině – TJUH [Театр Юного Глядача] (Divadlo Mladého Diváka)

Do dnešní doby se historikové neshodli, jakým rokem datovat vznik Charkovského divadla pro děti a mládež. Není čemu se divit, jelikož historie tohoto divadla je velmi komplikovaná. Založené v roce 1920 divadlo v Charkově se po evakuaci v roce 1941 zpět do města již nevrátilo. Bylo přestěhováno do Lvova. A co se vlastně stalo se skupinou divadelníků, která fungovala předtím? Lvovský divadelní výzkumník – T. Fedorčak se domnívá, že divadelní skupina, co vznikla ve Lvově, není žádným způsobem propojená s tradicí Charkovského divadla. On našel zmínky o tom, že v roce 1960 Charkovské herci TJUHu založili své divadlo úplně od nuly, jak tomu bylo v roce 1920. Proto například dnešní Charkovské divadlo slaví 55 let od startu své divadelní historie a 95 let od založení prvního dětského divadla.

Sama historická budova Charkovského divadla má také zajímavou historii. Ovšem zde se zmíním jen o tom, že poprvé technická komise souhlasila s otevřením divadla v roce 1912, ředitelem byl E. Mašel, o čemž píše časopis „Južnyj kraj“. V létě 1915 se dvě budovy č. 16 a č. 18 divadla spojily v jednu.

Bolševická vláda založila tedy v té budově na podzim 1920 v Charkově (hlavním městě tehdejší Sovětské Ukrajiny) divadlo pro děti a mládež. Totéž udělali ve stejném roce i v Moskvě – otevřeli Moskevské divadlo pro děti a mládež. Charkovský kolektiv se jmenoval „Teatr kazky“. Osnovu souboru tvořili herci pod vedením režisérů Mykoly Symelňykova a Serhija Pronskoho. Mezi prvními představení patřila inscenace „Modrý princ“ od Jacinto Benavente. Jak píše

³⁹ Srov.: <<http://docplayer.cz/24163859-Ukrajinske-divadlo-lidove-divadlo.html>>[cit. 25. 6. 2017].

divadelní kritička S. Horodyska – „*inscenace byla nevýrazná a málo zajímavá pro diváky*“⁴⁰. Ovšem důležitým bylo to, že divadlo začalo fungovat.

V březnu 1921 bylo oficiálně zformováno divadelní kolektiv, který spolu s administrací divadla tvořilo dohromady přes 200 členů; z nich 65 – dramatická skupina, 30 – opera, 37 – orchestr, 8 – balet. Prvním vedoucím stál S. Pronskyj. Dalším představením bylo „Zlý Gal“ od M. Tomačová. Možná základ tohoto představení tvořil Meyerholdův scénář pro Moskevské divadlo pro děti a mládež. Inscenaci tvořilo pět aktů, zakladený na improvizaci a hudebně-plastických etudách.

V červnu 1921 se konala první veřejná generální zkouška představení – „Pohádka o smutné královně a šťastném princí“, režisér S. Pronskyj, hudba D. Jampolskyj, baletní mistr N. Pozdnjakov, scenograf T. Ivanyčkyj. Pohádka okouzila diváky. Bohužel divadlo si nemohlo užít úspěchu – „*hra jako nevhodná pro děti*“ byla stažena z repertoáru. Toto šokovalo kolektiv, který byl nucen udělat pauzu. Jediným, co financovalo divadlo, bylo šest operních představení – „Koza-dereza“, „Veselé marionety“, „Kvartet“, „Sedm kůzlátek“, „Veselé kočky“ a „Sen starého města“. Bohužel nebyla úspěšná, a tak v dubnu 1922 operní kolektiv odešel z divadla.

Před divadlem vznikl problém kvalitního dětského repertoáru. Žádné dětské divadlo té doby nevědělo, jakým směrem se zaobírat, kde hledat materiál, jelikož dramatické hry pro děti a mládež, které by otvíraly tehdejší problémy, – neexistovaly. Pro Charkovské divadlo jistou záchranou stalo představení „Příběh o Herkulesovi“ od Richarda Pobidimského.⁴¹

Premiéra hry „Příběh o Herkulesovi“ [Подвиги Геркулеса] byla 6. listopadu 1921. Stala se součástí repertoáru divadla. Režisér S. Pronskyj, umělecký vedoucí a scenograf – M. Akimov a H. Capok, hudební skladatel I. Šillinher, baletní mistr N.

⁴⁰ Divadelní časopis АРТЕІЯ. Dolhanova Inho, Dorofejeva Olga. *Charkovské divadlo pro děti a mládež*. Charkov, (ACITTEA), 2015, s. 43.

⁴¹ Richard Pobidimskyj [Річард Побідимський] – literární pseudonym kritika Oleksandra Bileckoho. On byl nadšencem pro stvoření divadla pro děti. Pracoval v divadle jako dramatik a dramaturg.

Hlan. Inscenace měla úspěch jak u dětských, tak i dospělých diváků, přetrvala v repertoáru dost dlouhou dobu. Právě v této inscenaci Bileckyj dokázal propojit heroismus Herkulesa s příběhy tehdejší doby. M. Akimov, který později se stal režisérem, spolu s H. Capkom vytvořili krásnou scénografii pro pohádku. Bohužel se nedochovala jména herců. Ovšem je zmíněno o Markovi Rejzenovi, který byl pozván na roli Atlanta, později se stal známým operním zpěvákem. Během prací nad představením povstal problém s financováním. Kolektiv se zmenšil na 45 osob.

Na jaře 1922 v divadle byla reorganizace, na konci 1923 roku dostalo název „První státní divadlo pro děti“, uměleckou šéfkou, a později ředitelkou se stala S. Horodynska. Ona byla také psycholožkou a pedagožkou; v období, co vedla divadlo, dokázala vylepšit i jeho finanční stránku. Spolu s O. Bileckym v letech 1923-1928 publikovaly své práce.

Další inscenací v divadle byla „Ali-Nur“, text O. Wilda „Hvězdný kluk“, dramatinizace Richarda Bobidimského, listopad 1922. Někteří divadelní kritici se domnívají, že tato inscenace lehce prolíná z Meyerholdovou inscenací též pohádky v Moskvě.

Úspěšnou inscenací se stává „Chuabene“ s podtitulem „africké představení“ v listopadu 1924, hra Richarda Bobidimského, režisér V. Vilner. Na jevišti africký kmen bojoval o svou nezávislost. Publikum velice ocenilo hru, nejprve kvůli sociálnímu podtextu; byla zajímavá akrobatická choreografie, postavy zvířat a lidí, velký počet herců na jevišti. Následující inscenace: „Chobo“, „Zradnyk“, „Hra v spartaku“.

Sezóna 1926-1927 v divadle hrají Gogola a Moliéra. Klíčovým se stává představení Lesa Kurbasa „Hajdamaky“ za T. Ševčenkom.

Další repertoár divadla není k nalezení, z výpisku se dochovalo, že se hrály klasické ukrajinské, ruské a evropské hry, jako například I. Kotlarevskyj „Natalka Poltavka“, „Kozak Holota“ Zajického, pohádka o carevi Sultanovi, Mark Twain „Hecklberry Finn“, Harriet Beecher „Chaloupka strýčka Toma“ aj.

Rozmanitost repertoáru svědčí o tom, že Charkovské divadlo odehrávalo důležitou roli v tehdejší době. V roce 1933 divadlo přejmenováno na „Charkovské divadlo mladého diváka M. Gorkého“, a dostal novou budovu na ul. Černiševskij 11, kde dnes sídlí ruské akademické divadlo O. Puškina. V roce 1935 sem přijíždí žák Lesa Kurbasa – Volodymyr Sklarenko, vedl divadlo do roku 1948. Aktivně se podíleli na vývoji divadla F. Lopatynskyj, H. Ihnatovyč, I. Kryha, M. Vernackyj a další žáci L. Kurbasa.

V létě 1936 Charkovský TJUH cestoval do Moskvy, v roce 1937 do Leninhradu (dnes Saint-Petersburg). V roce 1940 zúčastnil se Sovětské divadelní přehlídky pro děti.⁴²

Počátkem války v roce 1941 Charkovský TJUH byl evakuován. Divadlo fungovalo v Uzbekistánu, Jižním Kazachstánu, Altajském kraji, Kubani. V letech 1943-1944 pracovalo spolu s Kyjevským TJUHe. V roce 1944 V. Sklarenko staví „Navalu“ L. Lesnova. Téhož roku se divadlo vrací z evakuace, ale nikoli už do Charkova, ale do Lvova, kde pracuje dodnes, jmenuje se „První ukrajinské divadlo pro děti a mládež“.⁴³

Přes dvacet let v Charkově nebylo žádné divadlo pro děti. Ovšem paměť o úspěchu dětských představení z dvacátých a třicátých let přetrvávala. V roce 1960 se znovu zřizuje TJUH. Samozřejmě nic společného s předchozím divadlem již nové divadlo nemělo: jiné herci, jiný repertoár. Ovšem divadelní kritici považovali nové divadlo za pokračování předchozího, nesení jeho tradic.

První divadelní sezónu TJUH zahajil 22. října 1961 představením „Ve jménu revoluce“, hra M. Šatrova, inscenace F. Alexandriena. Do začátku třetí sezóny Alexandrien zinscenoval deset představení, mezi ně také patří hry F. Schillera, J. Moliéra. Z důvodů nepochopení s vedením TJUHu Alexandrien odchází. Nový

⁴² Srov.: Divadelní časopis АРТЕПІА. Dolhanova Inho, Dorofejeva Olga. *Charkovské divadlo pro děti a mládež*. Charkov, (ACITTEA), 2015, s. 35-54.

⁴³ Srov.: <<http://nashtetr.lviv.ua/>> [cit. 24. 6. 2017].

režisér – Leonid Chajit, později se proslavil prací v loutkovém divadle. Jeho inscenace nesly sociální podtext – „Dvacet let poté“ M. Světlova, „Puzyrčyky“ O. Chmelyka, „Oni a my“, N. Dolinina, „Božestvenna komedie“ I. Štoka. Na poslední se kupovaly lístky týdny předem. Herci dodnes vzpomínají na ty sezóny – jako na „zlaté období“ Charkovského TJUHu; každou premiéru město prožívalo. Výjimečnou ozvěnu u publika zanechalo představení L. Chajita – „Poslední dopisy“, hra napsána spolu s dramaturgem Zinovijem Sahalovym na základně posledních dopisů umírajících v koncentračních táborech. Představení bylo nečekaným zážitkem pro publikum, bylo velice oceněno, ovšem vedení divadla ho po několika reprízách zakázalo. Téhož roku Chajitova pozvaly do Moskvy. I když jeho představení se pořád hrály v divadle, zájem publika již klesal.

Sezóna 1968-70 – hlavní režisér Henadij Makarčuk; 1971-1972 – Valerij Petrov; 1973-1974 – Valerij Litkov; 1974-1976 Serhij Vasiljev. V roce 1972 – požár divadla. 1977 – hlavní režisérem se stává Oleksandr Belackyj. Dlouho pracoval v divadle jako herec, nicméně dostudoval v Moskvě na režiséra. Období, kdy vedl divadlo, se považuje za jisté obrození, jelikož během předchozích let divadlo neneslo jednotu v představeních, každé bylo naprosto odlišné. Byl ovlivněn Vachtangovem. V TJUHu zinscenoval svoje závěrečné představení ke studiu – „500 milionů dvacet druhý“, („Modrá vrána“ Pohodina). Jeho další inscenace nesly hudební kvalitu, emocionální spojení s publikem. Některá jeho představení se podobají muzikálům, ovšem vynikají něhou a lehkostí.

Belackyj pracoval v divadle do roku 1983, poté odchází do Charkovského divadla T. Ševčenka. Také stojí za to se zmínit, že během tohoto období v divadle fungovala skupina divadelníků, která byla velice blízká v názorech a uměleckých vizích. Výše zmíněný dramaturg Z. Sahalov, hudební skladatele B. Kyselov, V. Ivanov, scénograf T. Pasičnyk spolu s O. Belackym vytvořili kolem dvaceti představení.

V roce 1983 přichází na pozici hlavního režiséra Borys Varakin, režíroval v TJUHu klasiku – M. Bulhakova, O. Ostrovského. Bohužel vztahy režiséra s herci a produkčním týmem nebyly nejlepší.

V letech 1989-1991 hlavní režisér Anatolij Samochlib. Jako režisér se soustředil na budování charakterů; jeho představení „Stará legenda“ vycházela z motivů českých pohádek a ze hry A. Školníka. Snažil se o to, aby jeho představení byla srozumitelná mládeži.

90. léta přinesla vlnu změn: hledání nových témat, co hrát, o čem hrát, jak? Finančně divadlo na tom bylo také hůř. V letech 1991-1994 se vrací O. Belackyj do divadla. Snažil se o pojetí aktuálních otázek skrze klasická představení. Bohužel se mu nepodařilo vrátit divadlu úspěch předchozích let, to ovlivnilo i jeho osobní tragedie v životě.

1995 – hlavní režisér Leonid Sadovskij, experimentuje s prostorem divadla, ovšem vedení divadla nemělo k tomu pochopení, odchází.

1996 – 2013 hlavní režisér Jurij Starčenko. Divadlo bojuje s finančními problémy. Umělecká krize herců, nevěděli jak hrát; divadlo skoro nehraje.

Od roku 2008 v divadle pracuje mladý režisér Andrij Lebid. Staví pohádky H. Andersena, O. Puškina, T. Ševčenka.

Přichází Oleksandr Kovšun a jeho představení „Kapitán Frakás“ se stává repertoárním; podařilo se mu povznést Charkovský TJUH, a od roku 2013 se stává hlavním režisérem.

Od momentu, kdy ředitelem Charkovského divadla se stává A. Hapanovyč a hlavním režisérem Oleksandr Kovšun, divadlo začíná jezdit i na mezinárodní festivaly (například festival „Východ-západ“ v Krakově).

Otevírá se Mála scéna O. Belackoho – je to laboratoř, prostor pro experiment. Představení „Celý život vepředu!“ O. Kovšuna otevřelo novou divadelní platformu ne jen pro Charkovčany.⁴⁴

⁴⁴ Srov.: Divadelní časopis АРТЕПІЯ. Dolhanova Inho, Dorofejeva Olga. *Charkovské divadlo pro děti a mládež*. Charkov, (ACITTEA), 2015, s. 35-54.

5.2. Anatolij Horčinskij – „zpívající režisér“ Lvovského divadla mladého diváka M. Gorkého / [Анатолій Горчинський – «співаючий режисер» (Львівський державний театр юного глядача ім. М. Горького, 1965-1968)]⁴⁵

Anatolij Horčinskij působil v Lvovském divadle (dále jen TJUH) v letech 1965-1968 (*Příloha 4*). Bohužel se nedochovaly recenze či jeho plány k inscenacím. V časopisech a novinách „Lvovska pravda“ [Львовська правда] a „Vilna Ukrajina“ [Вільна Україна] se během těchto let dochovala jen jedna kritická recenze k představení „Junist’ batkiv“ [Юність батьків] (Mladí rodičů) (*Příloha 6*). K jiným představením se dochovaly jen fotografie a programy pro publikum.

Jeho první režisérská práce je inscenace „Lubyt ne lubyt“ [Любить – не любить] (premiéra 7. června 1965). Základem inscenace je hra polského autora Tadeusze Kozshusznyka – „Cvirkun, abo Buro dobrych posluh“ [Цвіркун, або Бюро добрих послуг]. To, že Anatolij Horčinskij vybral hru, která byla napsána v roce 1957, svědčí patrně o tom, že se zajímal o aktuální dramata a chtěl je uvést na ukrajinské divadelní scéně. Je to komedie, která obsahuje písničky, ne vždy souvisejí s obsahem hry. O tom se zmiňuje dramatická postava Franek na začátku hry (on také ztělesňuje vypravěče). Syžet hry je příběh agentury dobrých skutků „Cvirkun“ [Цвіркун]. Vedoucími agentury jsou studenti z Varšavy, kteří rádi pomůžou s hlídáním dětí, mytím oken, doučováním na klavír či psáním milostných dopisů. Láska a nedorozumění se stávají hlavním zdrojem komických situací.

Hlavní myšlenkou hry je, že lásku nelze obelstít. V sovětských časech tato hra měla i socialistickou myšlenku, jelikož se zde staví proti sobě mládež (paralela s mladými pionýry) a namyšlené měšťanstvo. K inscenaci režisér pozval velké množství herců, použil málo dekorace.

⁴⁵ Chci se zmínit o dvou důležitých postavách v dějinách Lvovského divadla mladého diváka. Vycházím z materiálů – „Marmurová kniha premier“ (*Příloha 5*); také z bakalářské a diplomové práce ukrajinské divadelní kritičky Viktoriji Solovjuk, se kterou jsem se osobně setkala během pobytu na Ukrajině.

Další inscenací je hra Viktora Rozova „V den vesilla“ [В день весілля] (V den svatby), premiéra 28. prosince 1965. Viktor Rozov – sovětský dramatik, známý svou hrou „Vіcno zyvi“ [Вічно живі] (Věčně živý). Děj se odehrává během 3 dnů, kdy na vesnici probíhají přípravy ke svatbě. Ovšem do vesnice se vrací první láska snoubence, kterou potkal v dětském domově, a tak se musí rozhodnout, kterou ženu si vybere. Autor ponechává otevřený konec.

Zajímavou inscenací je hra Myroslava Irčana „Pidzemna Halyčyna“ [Підземна Галичина] (Podzemí Haliče), premiéra 15. Dubna 1966 (OBR.) M. Irčan byl 10 let v koncentračních táborech, kde ovšem také psal. Hra „Podzemí Halyče“ je napsána k padesátému výročí Sovětské vlády. Syžet hry – děj se odehrává na západní Ukrajině v 1925 roce; pojednává o událostech v komunistických organizacích, spekulacích, vězních. Hlavní myšlenkou hry je oddanost hlavních postav sovětské ideologií.

Po třech letech působení v divadle Horčinskij dobrovolně odchází do Chmelnyckého divadla na pozici hlavního režiséra. Dalším režisérem se stává Roman Viktjuk.⁴⁶

Na základě těchto tří her, mohu polemizovat o tom, že volba látky k představením byla zřejmě ovlivněna sovětským režimem. Jelikož divadlo je zaměřeno na tvorbu pro mládež, spíš bych byla toho názoru, že je to látka na pomezí s dospělou tematikou. Co se týče způsobu zpracování inscenací – dochovaly se pouze fotografie. Recenze či ohlasy z novin jsou spíše negativního charakteru. Ovšem nelze ohodnotit, na kolik kritika byla divadelně vzdělaná. Jednoznačný úspěch mělo pouze první představení „Lubyt ne lubyt“, které se hrálo i v Polsku.

⁴⁶ Solovjuk Viktorija. Anatolij Horčinskij, Magisterská diplomová práce, Lviv, 2017

5.3. Roman Viktyuk

Roman Viktyuk je známý ukrajinský a ruský divadelní herec a režisér, největší žijící divadelní osobnost Ukrajiny. V souvislosti s mojí diplomovou prací se chci o něm zmínit jako o režisérovi TJUHu ve Lvově.

Po skončení studia GITISu v Moskvě se vrací do Lvova a stává se hercem TJUHu, později asistentem režiséra a dále režisérem. V tomto divadle zinscenoval sedm představení během čtyř sezón, všechna byla velice populární.

První byla inscenace hry Henadija Šmelova (dramatizace povídky L. Isarové „Ščodennyk [Щоденник] (Deník) „Use ce ne tak prosto“ [Усе це не так просто] (To vše není tak jednoduché). Tato inscenace stala se klíčovou v jeho kariéře, byla jeho režisérským debutem. Syžetem hry je příběh kluků z desátého ročníku školy (v ČR cca druhý ročník střední školy), kdy dva z nich se vsadili o to, kdo dříve získá lásku k holce, která je od nich o rok mladší. Jeden z nich každý den psal deník o tom, co je to láska, co znamená. Hra je plná něhy, naivity a pravdy, vyvolala u publika nové emoce, jakési nové divadelní znění.

V. Popov ve své recenzi v novinách „Vilna Ukrajina“ [Вільна Україна] (Svobodná Ukrajina) píše, že je to první inscenace-dialog, která otvírá aktuální otázky. Dodává: *„Proč? Ale proto, že již dennodenně slyšené slovo „láska“ pomalu ztrácí svůj význam, nestíháme přemýšlet o hloubce tohoto slova, o jeho významu. Láska v šestnácti? Zážitky? Zklamání? To je nesmysl! To vše není normální! Nejsou žádné problémy z lásky! Udělat v tom pořádek! Takhle přemýšlí dospěle tetičky i strýčkové!“*.

Sovětská vláda chtěla hru zakázat, ale Viktyuk nabídl, že povede diskusi se studenty po zhlédnutí představení o tom, co oni uviděli a co si o tom myslí. Samozřejmě jeho očekávání se naplnily a představení znovu mělo ovace ve stoje. Vláda již hru nemohla zakázat, protože neměly proti-argumenty. „To vše není tak jednoduché“ si Viktyuk vzal jako své životní motto a používal ho často ve své další tvorbě. Ve hře působilo přibližně dvacet mladých herců, věkově nepřesahujících 25 let.

„Koly zijde misac“ [Коли зійде місяць] (Až vzejde měsíc) – byla druhou inscenací Viktjuka z roku 1966. Žánrově je to hra-pohádka o třech dějstvích, dramatizace Nataliji Zabiloji. V roce 1966 hra „Až vzejde měsíc“ byla ještě málo známá; má výchovný syžet. Pro mladého diváka nabízí novou specifikou chování v různých životních situacích, jelikož se zde používá personifikace, všechny postavy ve hře jsou zvířata. V ohlasech lze přechoíst, že hra vyvolávala emoce, děti byly zapojené během představení, reagovaly, komentovaly, ptaly se atd.

Divadelní kritička Svitlana Veselka píše v novinách „Vilna Ukrajina“ [Вільна Україна] (Svobodná Ukrajina), že herci Viktjuka hráli jinak, do té doby TJUH takové herectví neviděl, nebyl zde přítomné patos, groteskní gesta, výkřiky, falešnost. Herci hráli dětskou hru s naprostou psychologickou soustředěností. Představitelé „staré“ divadelní školy takové herectví nepřijímali, ovšem popularitu Viktjuka nikdo nemohl popřít.

Další hrou byla „Fabryčne divčysko“ [Фабричне дівчисько] (1966), podle hry Volodymyra Volodina. Když hru napsal, samozřejmě byl kritizován za to, že „začernuje“ světlý obraz sovětské ženy. Ovšem během roku se stal velice populárním.

Januš Juchnyckyj – hlavní herec inscenace Viktyuka „Troje z jednoho místa“ [Троє з одного міста], říká o režisérovi v rozhovoru z Viktoriijeju Solovjuk: „Pracoval s námi, jako se studenty, učil nás, nepracoval jako režisér, ale jako kdyby byl jeden z nás.“⁴⁷

Podle mého názoru, Viktyuk přinesl do dětského divadla novou vlnu, nový styl způsobu pojetí příběhu pro děti. S ním začala nová stránka v ukrajinském divadle. Dnes učí v GITISu v Moskvě, je uznáván na Ukrajině a v Rusku jako herec a režisér. Nakolik tradice Viktyukových her přetrvala v TJUHu se mi nepodařilo zjistit. Jeho poslední inscenace „Simja“ se tam odehrála v roce 1967.

⁴⁷ Solovjuk Viktorija. Roman Viktyuk, Bakalářská práce, Lviv, 2017

5.4. „Prekrasnyje cvety“ („The beautiful flowers“)⁴⁸ a škola „Těsto“⁴⁹

V Charkově existuje divadlo – „Prekrasnyje cvety“, které vzniklo v roce 2011. Jelikož Charkov se nachází zhruba sto kilometrů od konfliktní zóny, lidé situaci prožívají zcela jinak.⁵⁰ Některá jejich představení otvírají téma, které jsou do jisté míry „tabu“ – politika, pohlaví, sexualita, rasismus atd. Herci tohoto divadla spolu s herci jiných divadel otevřeli školu herectví „Těsto“ pro děti od 9 do 14 let. Jejich mottem je *„hra k tvořivosti“*. Ke dnešnímu dni mají 235 dětí, které školu úspěšně ukončily; 12 představení, více než 7000 spokojených diváků (*jak uvádí na jejich webu*). Také vedou školu herectví i pro dospělé, kde se zabývají jedincem ve skupině.

Podle informací na jejich internetových stránkách, „Těsto“ je školou, která *„je vytvořená k tomu, aby děti dostaly prostor, kde se mohou nechat příjemně překvapit, smát se, hrát se, běhat, snít, tancovat, zpívat, tvořit a ptát se“*⁵¹. Nabízí jak letní kurzy, tak i celoroční, víkendové dílny a jednodenní workshopy.

Škola „Těsto“ zaměřená na dospělé má motto: *„Méně vody, více praxe!“* Cílem je, aby se člověk otevřel, zkusil „skočit výše své hlavy“. „Těsto“ – jistá terapie uměním, poznání světa skrze divadelní techniky, tady a teď, nabízí možnost stát se vnitřně svobodným, naučit se improvizovat v jakékoliv situaci a jednoduše hrát svou hru. Škola je pro všechny zájemce bez věkového omezení.

⁴⁸ Divadelní skupina často záměrně spojuje ve svých představeních ukrajinštinu a ruštinu velmi zajímavým způsobem.

⁴⁹ <<http://testoschool.com/>> [cit. 26. 6. 2017].

⁵⁰ Jako bývalé hlavní město Ukrajiny, Charkov je rozdělený na ukrajinsky a rusky mluvící občané, které taky mezi sebou ne vždy dobře vychází.

⁵¹ <<http://testoschool.com/>> [cit. 26. 6. 2017].

6. ZÁVĚR

Tato práce mě obohatila o analytickou reflexi mého školního dětství na Ukrajině. Velmi často během četby jsem se zpětně snažila uvědomit, co bylo dobře, co bylo špatně během jedenácti let základní a střední školy.⁵² Na školách se prakticky akcentují samotná témata, ale nepracuje se s nimi hlouběji. Chybí uvědomění, že každý příběh skrývá životní zkušenost.

Přemýšlela jsem, že bych do budoucna ráda přeložila knihy o dramatické výchově do ukrajinštiny či sepsala na základě svých poznatků knihu, která by umožňovala prakticky zkusit dramatickou výchovu. Co tím myslím je to, že mě zajímá taková kniha, která by umožnila čtenáři pochopit DV bez toho, aby měl své vlastní prožitky. Je to vůbec možné?

Chtěla bych zkusit vytvořit tematické celky na základě literární či dějepisné předlohy. Proč zrovna literatura a dějepis? Myslím, že na ukrajinských základních školách chybí učení v souvislostech. Míním tím to, že neexistuje žádné propojení mezi tím, co se dělo ve světě a zároveň tou dobou na Ukrajině. Příklad – v Anglii byl Shakespeare, a na Ukrajině kozáci apod.

Ukrajinská literatura jako taková nabízí pro dramatickou výchovu příběhy o dobru a zlu ve světě i v samotném člověku; o svobodě ducha; o morálce, víře, cti; o naději v beznaději; o smrti a nesmrtelnosti, o moci, přátelství a lásce. Tyto témata myslím jsou velice inspirující pro DV.

⁵² Na závěr chci ještě krátce uvést, jak funguje školský systém na Ukrajině (Příloha 7). Je to část mé bakalářské práce na Rose Bruford College, kde jsem zkoumala jak DV může „vycestovat“ na Ukrajinu.

7. CONCLUSION

'Real generosity toward the future lies in giving all to the present.' – Albert Camus

This work for me is the end and the beginning at the same time – the end of my studying and the beginning of my future career. It might sound obvious, but I have never felt so certain about my future direction. I think it is important to complete one's studies with clear knowledge of what one wants to do. My big dream is to open an independent Drama Centre in Ukraine, which could be an independent platform for people who are passionate about theatre, drama, performance, puppets etc. It could be the place, where Drama in Education in Ukraine can start.

I feel I have a lot to say and I want to say it by what I will create. I believe this Master dissertation work is partly the result of my three-year programme of studying Drama in Education and a one-year exchange programme studying European Theatre Arts in London; and partly it was a completely new way of doing research for me, dealing with all translations - from Ukrainian to Czech, Russian to Ukrainian, and English to Czech.' I have achieved the goals which I initially set for myself.

In the future, I would like to work on projects which will be connected to the theme of 'Identity in Society'. Why? Because the ways in which we reflect ourselves through contemporary theatre have changed. The 'identity' is no longer stable, it changes according to different situations in our daily lives. Contemporary theatre is aiming to examine serious topics and questions, and to deal with them through an ethical dimension.

8. SEZNAM LITERATURY

1. **BAHALIJ**, D. *Ukrajinský filosof Hryhorij Skovoroda*. [**БАГАЛІЙ**, Д. *Український мандрований філософ Григорій Сковорода*.] Київ : УКСП Кобза, в-во Орії, 1992.
2. **DOROVSKÝ**, Ivan; **ŘEŘICHOVÁ**, Vlasta. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež: 1. Zahraniční spisovatelé*. Praha: Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-314-5.
3. **FRANKO** Ivan. *Koly šče zviri hovoryly. (Když ještě zvířata mluvila)*, [e-book]: <<http://www.rulit.me/books/koli-shche-zviri-govorili-read-240581-1.html>> [cit. 11. 5. 2017].
4. **КАЧАК**, Тетяна Богданівна. *Українська література для дітей та юнацтва*. Київ: Академія, 2016. 352 с. (Alma mater+). ISBN 978-966-580-478-9. [**Kačak** Tatjana. *alma mater+, Ukrajinská literatura pro děti a mládež*. VC Akademia:2016].
5. Kloček H. D. [Клочек Г. Д. Вища літературна освіта в контексті Болонського процесу [Електронний ресурс] / Г. Д. Клочек.] Dostupné z: <<http://www.anvsu.org.ua/index.files/Articles/Klochek.htm>> [online] [cit. 18. 5. 2017].
6. **KONYSKYJ** Oleksandr. [**КОНИСЬКИЙ** Олександр Якович: *Тарас Шевченко-Грушівський: Хроніка його життя* (тт. I–II, Львів, 1898–1901)].
7. **LUŽNYCKYJ**, Hryhor. *Ukrajinskij teatr*, Lviv, 2004, ISBN 966-613-294-9.
8. **MACHKOVÁ**, Eva. *Jak se učí dramatická výchova*. Praha : Akademie múzických umění v Praze, 2007. ISBN 978-80-7331-089-9.
9. **MACHKOVÁ**, Eva. *Volba literární látky pro dramatickou výchovu*. Praha : Akademie múzických umění v Praze, 2012. ISBN 978-80-7331-214-5.
10. **POSPÍŠIL**, Ivo. *Ukrajinská literatura pro děti a mládež*. Publikováno v SLOVNÍK AUTORŮ PRO DĚTI A MLÁDEŽ I, ZAHRANIČNÍ SPISOVATELÉ, Praha: Libri. 2007 ISBN 978-80-7277-314-5.

11. **SOFRONOVÁ**, A. *Starovynnyj ukrajinskyj teatr*. Lviv, 2004, ISBN 966-613-349-0.
12. **ŠALAHINOV**, B. *Motivace u čtení, jako metodický problém*. [**Шалагінов** Б. *Мотивація читання як методична проблема/ Б. Шалагінов // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України.*] –2010. – № 2.
13. Verbíkova Galyna. *Ukrajinská literatura pro děti a mládež (žánrově-tematický aspekt)*. Magisterská diplomová práce, Brno: Masaryková univerzita, Filozofická fakulta, Ústav slavistiky, 2014.
14. Divadelní časopis АРТЕПІЯ. Dolhanova Inho, Dorofejeva Olga. *Charkovské divadlo pro děti a mládež*. Charkov, (ACITTEA), 2015.
15. Měsíčník pro světovou literaturu PLAV Ukrajina, Poliščuk Jaroslav. *Literatura při hledání nové identity*, překl. Miroslav Tomek, 1/2011.
16. Solovjuk Viktorija. *Anatolij Horčinskyj*, (dosud neobhájená) Magisterská diplomová práce, Lviv, 2017
17. **WELLEK**, R., **WARREN**, A. *Teorie literatury*. Votobia, 1996, ISBN: 80-7198-150-8

Elektronické dokumenty:

- 1) Časopis: *Literatura. Děti. Čas*. Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва. Вип. 2. —Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2012. — 192 с. ISBN 978-966-10-3041-0 dostupný na: <<https://bohdan-books.com/upload/iblock/2bd/2bde06958c777e20aa5b4bf04c284f23.pdf>> [citováno: 11. 5. 2017].
- 2) Elektronická knihovna pro děti. [Електронна бібліотека НБУ для дітей] [online] [cit. 11. 5. 2017]. Dostupné z: <<http://www.chl.kiev.ua/elibrary/Book/Index>>

- 3) Elektronická knihovna. [Клуб поезії] Dostupné z:
<<http://www.poetryclub.com.ua/metr.php?id=131&type=critiques>>
[onilne] [cit. 16. 5. 2017].
- 4) Elektronická knihovna. [Українська література - Електронна бібліотека]
Dostupné z: <<http://ukrclassic.com.ua/katalog/v/vovchok-marko/114-marko-vovchok-nevilnichka?start=3>> [onilne] [cit. 11. 5. 2017].
- 5) Elektronická knihovna. [Бібліотека Української літератури УКР ЛІБ]
Dostupné z: <<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=773>>
[onilne] [cit. 18. 5. 2017].
- 6) Elektronická knihovna. [КЛЮЧ Краща література юним читачам]
Dostupné z: <<http://www.chl.kiev.ua/Default.aspx?id=5516>> [onilne] [cit. 11. 5. 2017].
- 7) Univerzitní portál. [ОА Національний університет ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ]
Dostupné z: <<http://www.oa.edu.ua/ua/info/news/2012/02-24-1>>
[onilne] [cit. 27. 5. 2017].
- 8) Univerzitní časopis [ОА Національний університет ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ] Dostupné z:
<http://www.oa.edu.ua/download/magazine/January-February_2012.pdf>
[cit. 27. 5. 2017].
- 9) <<http://docplayer.cz/24163859-Ukrajinske-divadlo-lidove-divadlo.html>>
[cit. 25. 6. 2017].
- 10) <<http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=5828>> [citováno: 11. 5. 2017].
- 11) <<http://kazky.org.ua/zbirky/ukrajinsjki-narodni-kazky>> [citováno: 11. 5. 2017].
- 12) <http://md-eksperiment.org/etv_page.php?page_id=2457&album_id=120&category=STATJI> [citováno: 11. 5. 2017].

- 13) <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B0%D0%BB%D1%83%D1%94%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%86%D0%B8%D1%80%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8F%D1%80> [cit. 15. 5. 2017].
- 13) <https://irynadenysjuk.blogspot.co.uk/2015/01/blog-post_27.html> [cit. 15. 5. 2017].
- 14) <<http://litopys.org.ua/shevchenko/shev2107.htm>> [cit. 16. 5. 2017].
- 15) <<http://www.poetryclub.com.ua/metrs.php?id=131&type=critiques>> [cit. 16. 5. 2017].
- 16) <<http://ukrclassic.com.ua/katalog/v/vovchok-marko/114-markovovchok-nevilnichka?start=3>> [cit. 18. 5. 2017].
- 17) <<http://www.pisni.org.ua/songs/32525.html>> [cit. 18. 5. 2017].
- 18) <http://supermif.com/baiki/glibov_baiki_4.html#12> [cit. 18. 5. 2017].
- 19) <<http://ska4ayeq.weebly.com/blog/referat-pro-leonda-glbova>> [cit. 18. 5. 2017].
- 20) <<http://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=773>> [cit. 18. 5. 2017].
- 21) <<http://www.oa.edu.ua/ua/info/news/2012/02-24-1>> [cit. 27. 5. 2017].
- 22) <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%96%D0%BA%D1%82%D1%8E%D0%BA_%D0%A0%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD_%D0%93%D1%80%D0%B8%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87> [cit. 24. 6. 2017].
- 23) <<http://www.kurbas.lviv.ua/>> [cit. 25. 6. 2017].
- 24) <<http://testoschool.com/>> [cit. 26. 6. 2017].

9. SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – píseň Hlibova „Стоїть гора високая“

Příloha 2 – báseň Rudanského Гумореска Степана Руданського "Вовки"

Příloha 3 – Hra Oleny Pčilky *Bez Jazyka*

Příloha 4 – Soupis představení ve Lvovském TJUHu v letech 1965-1968 pod vedením Anatolije Horčinského

Příloha 5 – Marmorova kniha premier, Lviv, TJUH

Příloha 6 – Obrázek k představení „Junist batkiv“, Сцена з вистави «Юність батьків», Б. Горбатова, 1966

Příloha 7 – The Educational System in Ukraine

Příloha 8 – CD – Marmorova kniha premier (seznam premiér TJUHu od roku 1922). Rukopis, 1945, Uloženo v archivu Divadla mladého diváka ve Lvově, (TJUH).

PŘÍLOHY

Příloha 1

Стоїть гора високая

Романс

Слова: Леонід Глібов Музика: Микола Лисенко

Стоїть гора високая,
А під горою гай, гай, гай
Зелений гай, густесенький
Неначе справді рай.

Під гаєм в'ється річенька,
Мов скло вона блистить.
Долиною зеленою,
Кудись вона біжить.

Під берегом у затінку
Прив'язані стоять човни.
Три верби там схилилися,
Мов журяться вони.

Як хороше, як весело
На білім світі жить!
Чого ж у мене серденько
І мліє, і болить?

Болить воно та журиться,
Що вернеться весна,
А молодість не вернеться,
Не вернеться вона!

До вас ще верби ви мої,
Повернеться весна.
А молодість не вернеться,
Не вернеться вона!

Příloha 2

Гумореска Степана Руданського "Вовки"

Чого, брате, так збілів?

Що з тобою сталося?"

- Ах, за мною

через став

Аж сто вовків гналось!

"Бог з тобою... Сто вовків!..

Та б село

почуло..."

- Та вірно пак і не сто,

А п'ятдесят було.

"Та й п'ятдесят

диво в нас...

Де б їх стільки взялось?"

- Ну, Іванцю! нехай так,

Але десять гналось.

"Та і десять не було!

Знать, один усього?"

- А як один?

аби вовк!

Страшно і одного...

"А може, то і не вовк?"

- А що ж то

ходило?

Таке сиве та мале,

А хвостик, як шило.

Příloha 3

Hra Oleny Pčilky Bez Jazyka

(Překlad Anastázie Toros)

Postavy:

Jevgenija Viktorovna – učitelka

Arkadij Markovič – učitel

Oleksandra – dcera domovníka, 15 let

Natalka – 13 let, žákyně

Sofijka – 10 let, žákyně

Dmytro – uprchlík z Volyně, 13 let

Karpo – odpovědný ve třídě za pořádek, 14 let

Andron – žák

Paňko – žák

Hryć – žák

Ostatní děti

Povozník – 14 let

Dějství se odehrává ve vesnické škole na jaře

Obyčejná třída ve škole. Napravo stůl pro učitele a dvě stoličky; tabule na psaní, křída a houba na vytírání; veprostřed vchod do třídy a předsíň; napravo – okna, lavičky pro děti. V koutě skříň s knihami. Na zdech visí portréty známých ukrajinských osobností.

Scéna 1.

Dmytro a Olexanra

Dmytro sedí na lavičce před otevřenou knihou, hlavu má podepřenou rukou, Oleksandra uklízí místnost.

OLEKSANDRA. To si chlapče, ráno přišel! Vždyť ještě tu nikdo není...

DMYTRO. *(Usmívá se)*. Musí někdo být první!

OLEKSANDRA. Jasně, jasně!.. Jenže většinou žáci přicházejí skupinami a ty jsi sám.

DMYTRO. Žádné ještě neznám, protože nejsem zdejší.

OLEKSANDRA. Aha! No to vidím, že vůbec mi nejsi povědomý. A z jaké vesničky jsi?

DMYTRO. Ne. Vůbec odsud nepocházím; jsme uprchlíci.

OLEKSANDRA. Uprchlíci! A hodně daleko?

DMYTRO. Z Volyňského kraje. Je to až za Kyjevem.

OLEKSANDRA. A!

DMYTRO. Nejdříve nás vystěhovali až do Ruska; my jsme tam byli několik let. Táta často přemýšlel, jak se dostat zpět k rodné zemi; ale vždy s tím byl nějaký problém, nepouštěli nás. My tam, v Rusku, žili... A matka i zemřela.

OLEKSANDRA. Ouu! Chudák, jsi sirota. A máš ještě někoho?

DMYTRO. No a to – tátu, babičku, a menších – bratra a sestru. Táta pracuje, babička hlídá děti. Pustili nás z Ruska, tak jsme se dostali sem k vám. A nesmíme zatím dál. Nevíme, kdy budeme moct.

OLEKSANDRA. Bůh ví! Byli tady uprchlíci, a někam se přestěhovali. Moc jim bylo zle tady.

DMYTRO. Ovšem. Jaký je to život?.. Táta mě proto i do školy nedával. Pořád čekal – odjedeme a potom. A pak vidí, čas utíká a my nic. Tak jsem ve vaší škole. Jsme od jara u vás. Táta chce, abych byl vzdělaný.

OLEKSANDRA. Ale ovšem! Vždyť se nikdy neví, co se nám hodí. (Po chvíli). A kde tady bydlíte?

DMYTRO. Tam – na Zahrebelli: u jedné vdovy jsme pronajaly chatku.

OLEKSANDRA. A! Na Zahrebelli... Je to daleko od mé vesničky, proto tě i neznám. A i ve škole jsem tě neviděla.

DMYTRO. Tak jsem tady jen pátý den. (Po chvíli). Ale ani tebe jsem ve škole neviděl.

OLEKSANDRA. Ale já se už ve škole neučím. Jen tady bydlím, protože táta je tady domovníkem. Ve třídě jsem jen zřídka kdy, když mě táta pošle uklidit... (Zametá).

DMYTRO. Aha!..

Scéna 2.

Andron, Paňko i další tři žáci přicházejí skrze prostřední dveře s knihami, sedají, nechávají knihy na lavičce.

ANDRON. Dobrý den, Oleksandro!

OLEKSANDRA. Ahoj!..

ANDRON. Místo táty pracuješ?

OLEKSANDRA. Eh. Táta dnes pracuje na polích a poslal mě sem uklidit.

ANDRON. Tak na to jsi jeho dcerou, abys také pracovala, kdy on nemůže. (*Chodí po třídě*).

OLEKSANDRA. To ano! Uklízím, než tady zase uděláte nepořádek!

PAŇKO. Kde nepořádek?

OLEKSANDRA. No ve třídě, házíte různé věci na podlahu. Ani nevím, odkud všude se to tady vezme.

ANDRON. (*Paňkovi*). Heleď náš nováček, uprchlík, už je tady! Přišel dříve než ostatní.

PAŇKO. Asi se mu ráno nespí.

ANDRON. To aby učitel ho pochválil, jak je pilný; chce se mu zalíbit!

DMYTRO. I vůbec ne! Bývám daleko, tak nechci přijít pozdě.

ANDRON. „Bývám“! Radši bys zůstal déle doma a naučil se básně nazpaměť. Víš, Oleksandro, učitel mu dával již dvakrát se naučit básně zpaměti a on je pořád neví; my už umíme další, a on již napotřetí se učí tu první.

OLEKSANDRA. No a! Tak se naučí.

ANDRON. Ale kde pak!

PAŇKO. Chybí mu paměť.

ANDRON. Asi dostal čím si po hlavě. Učitel se ho ptá, a on jen očima mrká...

PAŇKO. A červená se jako rak.

OLEKSANDRA. No tak je nesmělý, asi má takovou povahu.

ANDRON. Ale ne, asi mu kdo paměť svázal spolu s jeho vlasy na čele.

PAŇKO. Anebo ji má někde v pytlí.

ANDRON. (*přiblížil se k Dmytrovi*). Ale pohleď, jen ti rozvážu vlasy, a už si vzpomeneš.

PAŇKO. Ha-ha-ha. A rozváže se...

DMYTRO. (*strčí do Androna*). Běž pryč ode mě. Dejte mi pokoj. Proč se ke mně takhle chováte? Co jsem vám udělal?

ANDRON. Ale, jaký jsi nedotknutelný.

PAŇKO. A už skoro brečí!

OLEKSANDRA. A má pravdu, proč jste se ho chytili? Nemysleli jste, že je v cizím kraji a ještě i sirotek? A k tomu je nový ve škole...

ANDRON. Ale co mu děláme? A to že je nový či hloupý, či divný – v tom jsme nevinný. (*Jde k tabuli, píše a poté nahlas čte: „novák – divák, novák – hlupák“*).

PAŇKO. Ha ha! To je přesný.

OLEKSANDRA. Koukám, že vy jste hloupé!

ANDRON. Ty jsi ale chytrá a milosrdná!

OLEKSANDRA. Už jaká jsem; a nikomu nic nedělám. A k tobě pro hrst rozumu nepůjdu, protože ani tu nemáš... *(Odchází prostředními dveřmi)*

ANDRON. Jaká je!

Scéna 3

Krátký popis:

Přicházejí další dívky a Hryc s novými knížky; Andron a Paňko chtěli si je od nich půjčit ke čtení, ale dívky mu knihy nedali, místo toho si sedli a čtou si navzájem povídky a básně z nich. Hryc si poté vzpomene na jednu, co nedávno slyšel, a recituje ji. Básně jsou vtipného charakteru s emocionálním podtextem, popisují tehdejší společnost.

Scéna 4

Krátký popis:

Všichni předchozí ve třídě, přichází Karpo. Snaží se uvést ve třídě všechno do pořádku, ale Anron mu v tom oponuje. Karpo ovšem zůstává na svém, a sděluje, že až bude Andron mít na starosti pořádek ve třídě, tak ho taky on sám poslechne.

Scéna 5

Všichni a přichází učitel.

PAŇKO a OSTATNÍ. Učitel!.. Učitel jde!..

UČITEL. Dobrý den! *(Sedá ke svému stolu)*

KARPO a OSTATNÍ. Dobrý den, Arkadiju Markoviču!

UČITEL. Co že tady byl takový hluk?

KARPO. Už jsem to napravil...

UČITEL. No dobrá. A co? Dnes vás je dost málo?

KARPO. A je. Už je jaro, jeden je na polích, druhý žene ovce, někdo na zahradě...

UČITEL. Dobře... Kolik už je. Tak začneme. Básně, ty co včera jsem vám dával, už jste se naučili? Pojd' sem Zahirnyj, recituj.

(Paňko vstává, recituje jakýkoliv krátké verše, bez žádné intonace, jakoby sekal dříví).

UČITEL. Eh, holube, tak se básně nerecituji! Co z toho, že je znáš nazpaměť, ale když je čteš – jakoby si bubnoval: žádný smysl ani výraz! Vždyť jsem včera ukazoval, jak se má číst. Běž, sedni si a příště neuč se verše jako straka! Nu a ty Androne, pojd', recituj.

ANDRON. *(vstává, recituje stejné verše, o něco lépe, ale zasekl se ve prostřed, zase se vrací na začátek a znovu se zasekl. Říká si pro sebe)* Jak že to tam bylo? Trochu jsem zapomněl...

UČITEL. Ne. Dobře! Jak se ti to mohlo stát, že jsi došel až doprostřed a zapomněl si! Měl ses dobře učit!

ANDRON. Ale učil jsem se... A věděl jsem, ale zapomněl jsem...

UČITEL. No tak se nauč na zítřek líp.

ANDRON. *(rozhořčeně)*. Aby jemu! *(Sedá)*.

UČITEL. *(Dmytrovi)* No a ty, Bondarčuk? Naučil ses nakonec ty básně? Můžeš recitovat?
(Dmytro mlčí, a sklání hlavu dolů)

No tak řekni aspoň něco! Tebe se ptám. Naučil ses? Můžeš recitovat či ne?

DMYTRO. *(rozrušený, odpovídá velmi potichu)*. Já nevím!

UČITEL. Já nic neslyším! Pojd' blíže, a řekni.

(Dmytro se přiblížil ke stolu)

Budeš dnes recitovat?

(Dmytro povzdechne si, chytne se za krk, ještě víc rozrušený)

Tak proč nic neříkáš? Že nemáš jazyka, či jak?

ANDON. Nemá. Je bez jazyka!

PAŇKO a DALŠÍ *(potichu)*. Ha ha! Bez jazyka! Bez jazyka!..

UČITEL. Ale doopravdy, divný jsi! Ne že básně neříkáš, ty vůbec nic neříkáš, neodpovídáš. Jestli tak půjde dál, tak vůbec není smysl, abys sem chodil. Už je to třetí den, co ti zadávám úkol naučit si stejnou báseň, a ty to nedokážeš udělat. Ostatní už umějí tři, a ty na tom stejným sedíš. Jestli tak, tak během přestávky sed' ve třídě a uč, aby dnes ses naučil. Já se zeptám po přestávce. Možná aspoň odpovídat se naučíš. Běž na své místo.

(Dmytro jde ke svému místu)

ANDRON. PAŇKO a OSTATNÍ. *(zatím co jde kolem nich, se mu šklebí)*: Bez jazyka! Bez jazyka!.. Bez jazyka!.. Němec.

UČITEL. A dost. Nevtipkujte. A teď se zeptám holek. Pojd' ty Natálko, ty dnešní co jsem zadával.

NATALKA. *(vstává a vidí v okně paní učitelku, jak přijíždí)*. Jee, můj Bože! Učitelka se vrátila!

UČITEL. Kde?! (*Vstává*)

NATALKA. Přijela vozem, a slízá dolů!

HRYČ a OSTATNÍ. (*vyskakují z lavic k oknu*) Jevhenija Viktorivna přijela! Jevhenija Viktorivna přijela! (*Ve třídě znovu hluk*)

Scéna 6

(*Učitelka a povozník okolo vozu*)

UČITELKA. (*k povozníkovi*) Tady, chlapče, mi nech moje kufry. Já je vezmu potom.

SOFIJKA. Ona! Ona! Jevhenija Viktorivna! Její hlas!

POVOZNÍK. A já ve dvoře s koněm budu, počkám.

UČITELKA. Můžeš, můžeš! (*Vchází do třídy*) Dobrý den vám! Nečekali jste mě dnes?

NATALKA, HRYČ a OSTATNÍ. Jevhenija Viktorivna! Zdravíme!

UČITELKA. (*zdraví učitele*) Zdravím Vás, Arkadiju Markovyču! Tak jsem přijela, abych vás osvobodila!

UČITEL. A jak se máte?

UČITELKA. Už jsem úplně zdravá!

UČITEL. No, tak to je dobře! Děti, co budeme dělat, uděláme přestávku pro příchod Jevheniji Viktorovny!

ANDRON a OSTATNÍ. Přestávku, přestávku! (*strkají se*)

KARPO. (*k učiteli*) Mám zazvonit?

UČITEL. Můžeš i zazvonit.

KARPO. Já jsem dnes hlavní. Víte, Jevhenije Viktorivno, u nás teď budou odpovědný za pořádek: to znamená, každý den se vybere žák, který bude dohlížet na ostatní, aby nedělali hlouposti. Dnes – já jsem hlavní, mě naznačil Arkadij Markovič.

UČITELKA. A! To je dobře, hlavní...

KARPO. Určitě! Někdo bude dohlížet na pořádek. A během přestávky budou někoho venku také poslouchat. (K spolužákům). A přestanete se už šklebit! A pomalu běžte ven, nestrkejte se!

(Dmytro zůstává)

UČITELKA. (*k učiteli*) Je tak vtipný ten Karpo!

UČITEL. Chce být za hlavního, jak vidíte!

NATALKA (*spolu s Sofijkou se přiblížili k učitelce*) Nám se po vás, Jevhenije Viktorivno, tak stýskalo! Byla jsem tak ráda, když jsem vás viděla. Tak ráda...

UČITELKA. I já vás ráda vidím!

NATALKA. Už jste naprosto zdráva?

UČITELKA. Naprosto, naprosto!

NATALKA. A už nekašlete?

UČITELKA. Ne ne, holubičko, už vůbec ne. Doma jsem se celá uzdravila.

NATALKA. To je dobře.

SOFIJKA. (*Tleská*) To je dobře. Vzpomínám, jak jste začínala kašlat, a nepřestávala, bylo mi vás tak líto.

UČITELKA. Líto? (*Objímá Sofijku*). A teď už mi nic není.

UČITEL. Chtěl jsem se vás zeptat, jestli váš povozník je ještě tady? Říkal, že tady s koněm počká, jak se mi zdá.

UČITELKA. Ano, počká.

UČITEL. Tak já napíšu dopis a pošlu ho skrze něj do města.

UČITELKA. Proč by ne, pište.

UČITEL. Tak já běžím mu říct, ať chvíli ještě vydrží. (*Jde prostředními dveřmi*).

UČITELKA. (*se rozhlíží po třídě*). A to vy máte nového spolužáka? (*Ukazuje na Dmytra*).

NATALKA. Ano, nováček. Uprchlík. On u nás je jen chvíli, několik dní.

UČITELKA. A! Proč tedy nejde s kluky ven? Vždyť je přestávka.

NATALKA. Eh... Vidíte... Arkadij Markovič mu to zakázal. On se nenaučil básně; již třetí den dostává stejné zadání, a vůbec nic mu nejde; takže Arkadij Markovič řekl, aby během přestávky se učil, a bez chyby ještě dnes recitoval!

UČITELKA. Ah! Nu když to řekl pan učitel, musí se poslouchat a učit se během přestávky. A vy běžte už ven, ještě si později pobavíme.

NATALKA. Už s námi zůstanete?

UČITELKA. Ano. Měla jsem volno, když jsem byla nemocná, ale již jsem zdráva, tak jsem znovu s vámi.

NATALKA. Dobře.

SOFIJKA. Jsem tak ráda.

UČITELKA. (*Líbá ji*). A já jsem také ráda. Běžte už, ať si užijete přestávky.

(*Natalka a Sofijka odchází*).

UČITELKA. (*přiblíží se k Dmytrovi*). Ahoj chlapče!.. Jelikož budeš mým žákem, tak se máme seznámit. Odkud jsi?

DMYTRO. Z Volyňského kraje.

UČITELKA. Možná jsi polák, že je ti těžko se učit v ukrajinštině?

DMYTRO. Ne, byl jsem ještě malý, abych se učil ve škole, když nás pohnaly pryč, a potom jsme se dvakrát stěhovali z jednoho místa na druhé, nebylo kdy, abych navštěvoval školu.

UČITELKA. (*pohládila Dmytra po hlavě*). Dobře! Dobře! Budeme se učit.

DMYTRO. Číst, to umím, rozumím, táta mě sám naučil, a psát moc neumím... Jen trochu.

UČITELKA. Naučíme se i psát dobře! Již dlouho sem chodíš?

DMYTRO. Ne, jen šestý den.

UČITELKA. A ukaž mi, co jsou to za básně, co se máš naučit?

DMYTRO. Tady. (*Podává knihu*).

UČITELKA. (*se podívala*) A! Jsou dost těžké... Těžké... Není divu, že ses nenaučil hned, když ses ve škole nikdy neučil, a nejsi zvyklý se učit nazpaměť. Ale už! Pojďme je spolu přečíst, já ti povím, o čem jsou, pokud čeho nevíš, a budeš vědět jak na to!

DMYTRO. (*se potěšil*). Já rozumím, o čem jsou, jenže... Já sám nevím, proč nemůžu recitovat! Dnes, včera... Jakoby je doma znám, v duchu si je pamatuju, ale jakmile mě vyzvou před třídu, tak se mi zatočí hlava! Nic nemůžu říct! Jen mi srdce z hrudníku skoro vyskočí... tak se bojím...

UČITELKA. To nic! To nic!.. Máš strach, protože nejsi zvyklý!

DMYTRO. Možná.. A ještě kluci jsou tady nedobré... Smějí se mi, baví se ze mě, a já z toho se udělám hloupý – stojím a mlčím. Skrz zemi bych radši propadl.

UČITELKA. (*Dává ruku Dmytrovi na rameno*). Ale Bůh ví proč! Proč se bát? S kluky promluvíme; oni nejsou tak zlé, jak se zdají být! To oni jen tak, z toho, že nemají co na práci. Nemysli na ně! Až uvidí, že umíš recitovat, a stejně se učit jako oni, tak se k tobě budou chovat úplně jinak. A básně se teď spolu naučíme, přečteme si je. Já řeknu tobě, ty – mně, a uvidíme. Zvykneš nejdřív recitovat sám jen přede mnou, a pak po přestávce, povíš učitelovi a ostatním. Pojď ke mně.

DMYTRO. K vám?

UČITELKA. Ano. Mám zde malý pokojíček, tam si je přečteme.

DMYTRO. Ale pan učitel říkal, abych se odsud ani nehnul. Bude se zlobit, jestli odejdu.

UČITELKA. Ne! Já mu potom řeknu, že jsem tě pozvala. Pojď! Pojď! Uvidíš, jak všechno dobře dopadne. Vždyť se mě nebojíš, ne?

DMYTRO. Ne, nebojím se! Jako kdybych se probudil.

UČITELKA. Nu, vidíš. Pojď! Pojď už! (*Bere Dmytra za ruku a jdou spolu k bočním dveřím; chvíli ticho na jevišti a nikdo není*).

Scéna 7.

Učitel a povozník se dohadují na čase, aby učitel stihl napsat dopis.

Scéna 8.

Krátký popis:

Učitel píše dopis. Přichází Natalka a Oleksandra, prosí ho, aby jim půjčil novou knihu ke čtení. On nejdříve nechtěl, protože spěchal s dopisem, ale dívky ho přemluvily.

Scéna 9.

Krátký popis:

Učitel předává dopis povozníkovi a ten odjíždí.

Scéna 10.

Krátký popis:

Karpo se ptá učitele, jestli už může zvonit k začátku hodině. Učitel souhlasí.

Scéna 11.

Žáci, Učitelka a Dmytro.

(Všichni děti vcházejí do prostředních dveří a sedávají na svá místa; Učitelka přichází z dveří, co jsou na straně, za ní jde Dmytro, nepozorovaně se začleňuje mezi ostatní. Učitel sedá ke stolu.)

UČITELKA. *(přiblíží se k Učiteli).* Chtěla bych tady chvilku zůstat.

UČITEL. Ale prosím, prosím! *(Staví vedle sebe další židli).*

UČITELKA. Učit ještě dnes nebudu, jsem unavená z cesty, a ani nevím, co dnes probíráte, ale chvilku si ráda poslechnu.

UČITELKA. Ale prosím!.. Ale, asi z toho dnes bude málo. Recitovali jsme dnes básně; tak jeden mluvil jako straka, druhý trochu lépe, ale veprostřed se zasekl, a třetí, tak neřekl vůbec nic! A máme tady nového, uprchlík. Nevím, co s ním mám dělat? Nemůže se naučit žádnou báseň. Již potřetí mu dávám tu stejnou, a on neví: pozvu ho, a on mlčí.

ANDRON a OSTATNÍ. Je bez jazyka! *(potichu)* Bez jazyka!.. Bez jazyka!..

UČITELKA. Ale nic! On bude vědět. Naučí se...

UČITEL. Nu, Bondarčuk! Recituj. Ale pojď sem, ke stolu, odtamtud tě vůbec nebude slyšet. Možná řekneš nám aspoň něco.

(Dmytro jde).

UČITELKA. Pojd', chlapče, neboj se! Postav se tady, uklidni se, neboj a začni recitovat, beze spěchu.

DMYTRO. *(přichází ke stolu a recituje).*

„Část světla“

Krátký popis: báseň má sedm veršů o stvoření světa, a jak člověk má vládnout zemí.

UČITEL *(velmi překvapen)*. Ale co to je?.. On nádherně recituje! Překrásně!

UČITELKA *(se usmála)*. Moc hezky...

UČITEL. Ale co je to za znak? Vždyť vůbec nemohl říct ani slovo! Jak může najednou takhle recitovat?!

UČITELKA. Tak se zdá, že se naučil a odhodlal se!

UČITEL *(Dmytrovi)*. Co je ti? Jak to, že si nemohl říct vůbec nic, a najednou tak dobře mluvíš?

DMYTRO. To mně paní učitelka naučila...

UČITEL *(Učitelce)*. Vy?!..

UČITELKA. Ano, jsem mu pomohla během přestávky... Pozvala k sobě, - omlouvám se, že jsem ho vzala k sobě do pokoje, - jen trochu jsme četli básně, potom on mi recitoval... No a přestal se bát, nachystal se, zkusil mluvit nahlas. Vědět – on je už věděl i před tím, ale teď měl k tomu odvahu je říct... A to je vše.

UČITEL. Vy jste dosáhla kouzla!

UČITELKA. Žádné „kouzlo“ tady není! Je velmi chytrý chlapec, ale jen se stydí, má starosti, a není zvyklý na školní výuku.

UČITEL. Tak, tak je to!.. Bondarčuk, běž na své místo. Chválím tě! Vidím, že se budeš dobře učit.

DMYTRO. Já se budu snažit! *(Učitelce)*. Děkuji vám!..

UČITELKA. Ale není zač! Jsem za tebe moc ráda.

Dmytro jde na své místo s úsměvem na tváři.

UČITELKA. A vám děti, já řeknu tohle: nelze se tak chovat k nováčkům, a navíc k uprchlíkům: tento chlapec – je daleko od domova, takové velké neštěstí ho potkalo – zemřela mu matka. Měli jste se k němu chovat lépe, než ke komukoliv z vás; a vy jste ho uráželi, smáli jste se nad ním: samá jsem to slyšela, jak jste říkali: „Bez jazyka!..“ A mezi tím ten „Bez jazyka“ krásně umí recitovat! Vypadá to, že se jen dřív neodvážil. Lidé bývají různé: jeden má takovou povahu, druhý jinou. Ale doufám, že nad tím popřemýšlíte, a nebudete se už vašemu kamarádovi smát.

PAŇKO a OSTATNÍ. Ne, už ho nebudeme křivdit! Budeme s ním v dobru...

UČITELKA. Tak i dobrá. A ty, Dmytre, nevzpomínej na zlé vtipky. Teď jsi stejný jako ostatní, buď dobrým a srdečným kamarádem!

DMYTRO. Já nemám žádné zlé myšlenky o spolužácích...

UČITELKA. Tak i dobře. Už nebudeme o tom víc mluvit. Ať ve třídě bude jen přátelská nálada. *(Učiteli)* Já už půjdu teď, nebudu vám překážet. Mám ještě něco dodělat... *(Vstává)*.

UČITEL. A víte co? Myslím, že na tomto skončíme naší dnešní hodinu.

UČITELKA. Ale je to na vás...

UČITEL. Ať přetrvá u nás dojem z krásné recitace. Vždyť jsem musel vyvolat Bondarčuka, když jsem mu to dal za úkol. Ale ze začátku jsem měl v plánu něco jiného, takovou menší exkurzi – výlet na louky. Chtěl jsem ukázat žákům různé jarní trávy a květiny.

UČITELKA. A! To je velmi dobrý nápad. Jen jděte! Já už s vámi dnes nepůjdu, protože jsem po cestě unavená... A musím ještě uklidit doma. Jindy vyrazíme s žáky společně.

UČITEL. Dobře. Půjdem samy. Pojdme děti, na výlet, na louky!

HRYČKO a OSTATNÍ. Na výlet! Na výlet! Na louky! *(Vyskakují z lavic, berou věci, strkají se)*.

KARPO. Ale potichu. Jdeme v klidu!

UČITEL. Tam i pozpíváme venku. *(Dětem)*. Nezapomněli jste na píseň, co jsem vás učil minule?

HRYČKO a OSTATNÍ. Ne! Ne!

UČITEL. Tak zazpívejte ji pro Jevheniju Leonidivnu!

UČITELKA. Rada si poslechnu.

UČITEL. Tak začněte, a tak zpívajíc půjdeme. *(Dává tón – „Oj na hóri...”)*.

ŽÁCI. *(všichni, kdo umí, zpívají)*.

Na posledních slovech písně Učitel vyráží, a všichni za nim. Učitelka zůstává a tleská).

Opona se zavírá.

Soupis představení ve Lvovském TJUHu v letech 1965-1968 pod vedením Anatolije Horčinského

<i>Львівський державний театр юного глядача ім. М. Горького (1965-1967)</i>							
№	Дата	Вистава	Форма	Жанр	Автор	Сценограф	Композитор
1.	07.06 1965	«Любить - не любить»	П'єса	Комедія	Т. Кожушник	М. Кипріян	А. Горчинський
2.	28.12 1965	«В день весілля»	П'єса	Драма	В. Розов	Ю. Стефанчук	А. Горчинський
3.	16.04 1966	«Підземна Галичина»	П'єса	Драма	М. Ірчан	І. Дешко	А. Горчинський
4.	10.09 1966	«Чотири хрести на сонці»	П'єса	Драма	А. Делендик	Ю. Стефанчук	А. Горчинський
5.	27.11 1966	«Юність батьків»	П'єса	П'єса	Б. Горбатов	І. Дешко	А. Горчинський

Příloha 5

Marmorová kniha premier, Lvov, TJUH

№ п/п	Дата выдачи	Название спектаклей	Актер	режиссер
1.	1921	подвиги Серкунского	Р. Подригский (О. Т. Блицкий)	За период с 1921 г. по 1941 г.
2.	1922	Али - Нур	В. Айдаровский, Ю. Багди	В. П.
3	1924	Хубане	Р. Подригский (Блицкий)	В. П.
4	1924	Том Сойер	по М. М. Вильму Р. Подригский (О. Т. Блицкий)	М.
5	1925	Игра в Спартак	Р. Подригский (О. Т. Блицкий)	И.
6	1926	Козак Золотого	С. Зайчик	Ф.
7	1927	Одруженки	Н. Золотого	И.
8	1928	Дон-Кихот	А. Бруштейн	А.
9	1929	Али Гиде	М. Шестakov	И.
10	1931	Штурм	А. Корнеев	В.
11	1934	Сказка о царевиче Салтане	А. Пушкин	А.
12	1936	Набатная митва	И. Котлеровский	И.
13	1937	Золотое и серебро	А. Бруштейн	И.
14	1937	Насад Стегоров	М. Шестakov	И.
15	1938	Скупой	М. Б. Мейер	И.
16	1939	Павел - Милосерд	А. Шин	И.
17	1941	Домаш	И. Шин	И.
18	1942	Безмяска	И. Мобильный	И.
19	1943	Русские люди	К. Шестakov	И.
20	1944	Знакомые	М. Зоревский	И.

Решитель	Художник	Композитор	Балетмейстер
1944гг.			
п. Кронский	П. Цанок, М. Яковлев		
п. Кронский	М. Яковлев П. Цанок	И. Дунаевский	
В. Вильнер	Б. Косарев	И. Дунаевский	
Килин-Влад	О. Хвостов	Б. Косарев	
И. Юмашин	О. Хвостов	Б. Косарев	
Ф. Волынский	П. Цанок	В. Косицкий	
И. Марьяненко	П. Цанок	В. Косицкий	
А. Крайков	П. Цанок	М. Мванитовский	
И. Зенитан	Б. Косарев		
В. Свиаренко	И. Юмашин	О. Фришберг	
А. Крайков	И. Юмашин	Римский-Корсаков	
И. Марьяненко	О. Хвостов	М. Мванитовский	
В. Свиаренко	Б. Косарев		
М. Мицкевич	Б. Косарев		
В. Свиаренко	Б. Косарев	И. Вильнер	
В. Свиаренко	А. Овсаренко	А. Штогаренко	
А. Крайков	А. Овсаренко		
В. Свиаренко	Б. Косарев		
В. Свиаренко	Б. Косарев	И. Вильнер	
И. Рабичев	Б. Косарев		

Příloha 6

Obrázek k představení „Junist batkiv“, Сцена з вистави «Юність батьків», Б. Горбатова, 1966

Příloha 7

The Educational System in Ukraine

Primary School (Level I) children start school at the age of six or seven. The Law on General secondary education (1999) stipulates the duration of the primary education to four years and that the majority of children should enter school at the age of six.

Basic Secondary School (Level II) lasts 5 years. After passing the final examinations the students are awarded the Certificate of Basic General Secondary Education which allows the graduates either to continue education at senior secondary school (Level III) or to pursue vocational education.

Senior Secondary School (Level III) lasts for two years. At the end, the students sit for their final exams. Successful graduates receive the Certificate of Complete General Secondary Education. In Ukraine, all children are guaranteed a mandatory 12 years of free education.

Teacher training is based on the same legal framework as other programmes of higher education.

After gaining independence in 1991, many reforms in education were instigated. In 1997 a programme to improve the quality of teacher training, known as 'Teacher' was introduced.

Pedagogical Colleges provide training programmes for teachers in pre-school education, primary school education, music, arts, technology, physical training and vocational education.

Universities train teachers for lower and upper secondary schools, and colleges. However many of the universities along with the colleges provide training programmes for pre-school and primary school teachers. This overlap of professional qualifications/teaching competencies is a feature inherited from the old Soviet system. The universities award Bachelor, Specialist and Master Degrees. Bachelor degree programmes have a nominal study length of 4 years. If a student has obtained what is known as the Junior Specialist diploma from a college, the Bachelor Degree is reduced to 3 years. Specialist and Master Degree programmes normally have a duration of 1 year.

The duration of the Master degree programme for the holders of a Specialist Degree may be determined individually, based on the differences between Specialist and Master Degrees curricula. Universities provide training for teachers within the training programmes entitled 'Education'.

Here follows a list of Programmes and Specialities for Teacher Training at Pedagogical Colleges and Universities: Pre-school Education, Primary School Education, Ukrainian Language and Literature, Language and Literature e.g., English Language and Literature, History, Music, Arts, Mathematics, Biology, Geography, Physics, Chemistry, Technology,

Informatics, Physical Training, Professional Education, Correctional Education, Social Pedagogy, Practical Psychology, Public Health.

It is envisaged that teacher training should be provided in two or more closely-related specialities within the field of education, for instance, Teacher of Chemistry and Biology, Teacher of the English Language, German Language and Foreign Literature.